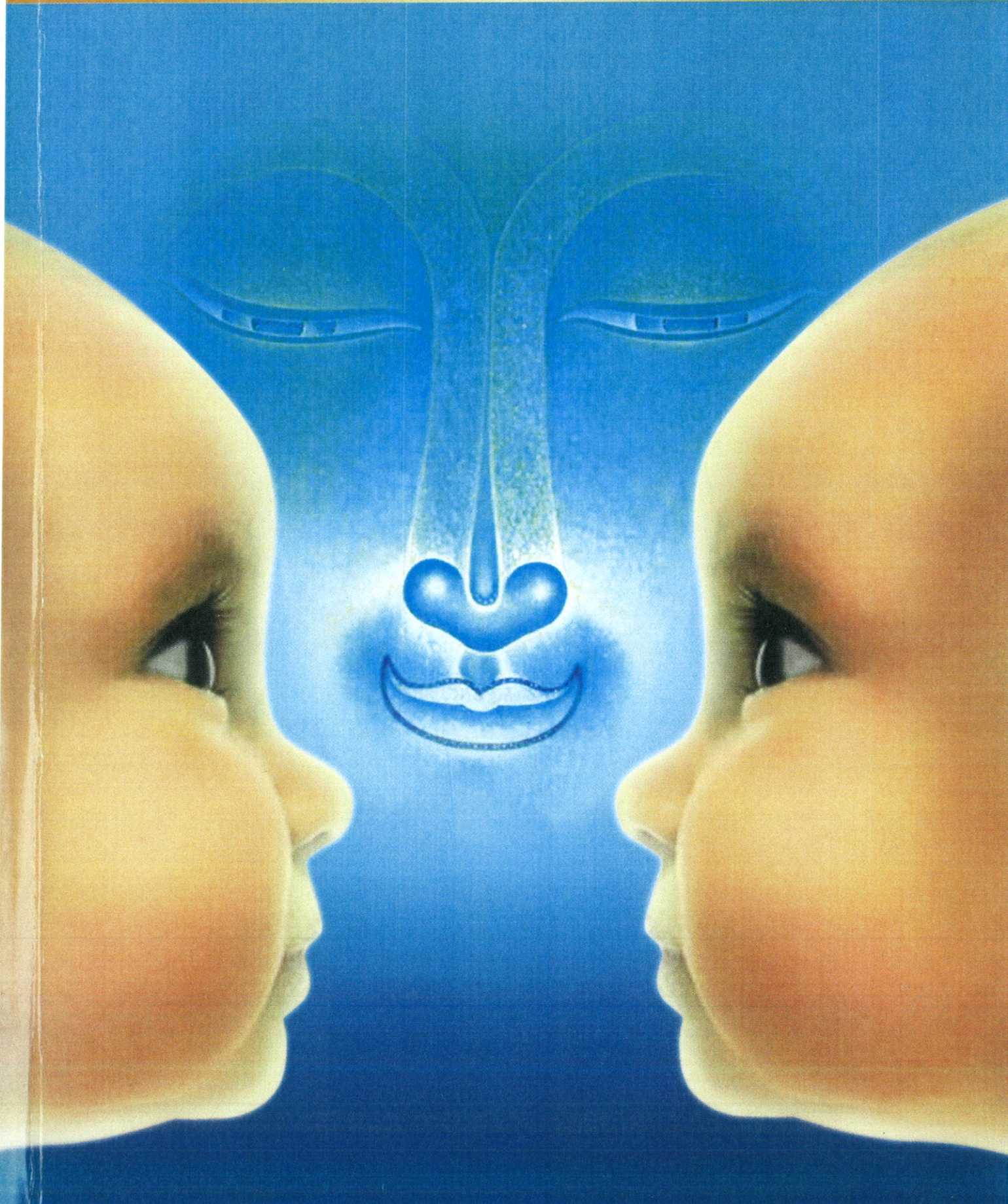




วารสาร บัณฑิตศึกษาศาสตร์

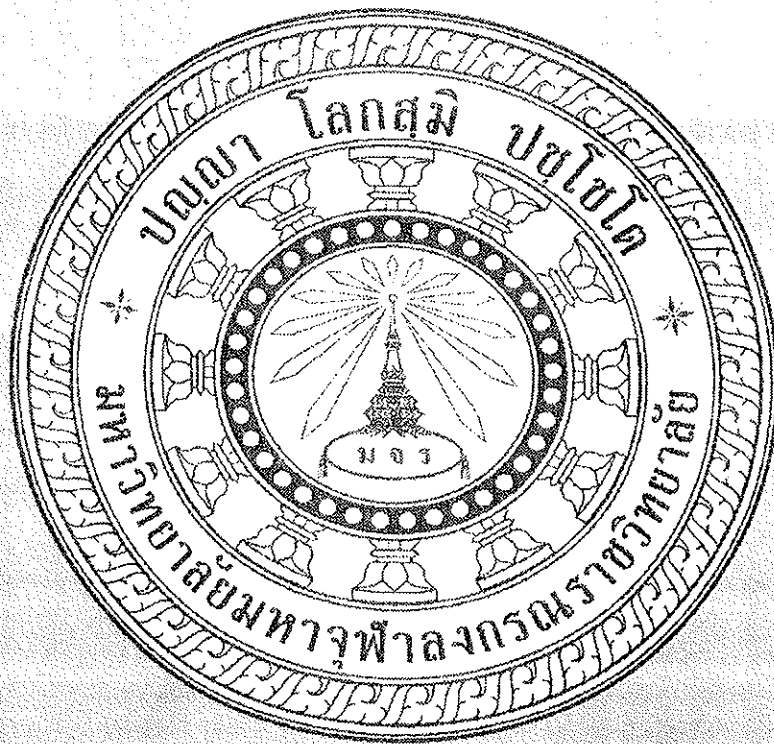
ISSN 1905-1603 ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๔๙





วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์

ISSN 1905-1603 ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๔๙



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ : ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐, โทรสาร : ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐
<http://gds.mcu.ac.th>, e-mail: grads@mcu.ac.th



สารจากอธิการบดี

ภารกิจหลักของการศึกษาคือสร้างปัญญา ไม่ว่าจะเรียนอะไรต้องรู้จริงให้ถึงแก่นแท้ของเรื่องนั้นๆ ความรู้แบบนี้เรียกว่าญาณทัศนะ หรือรู้ตามที่เป็นจริง ในพระพุทธศาสนาสอนว่าการศึกษานี้พัฒนาปัญญาดีกว่าเรื่องอื่นใด ปัญญาเป็นคุณธรรมสำคัญที่สุด เหมือนพระจันทร์เด่นที่สุดในหมู่ดาว จะพัฒนาปัญญาอย่างถูกต้องตามลำดับขั้น ต้องเริ่มจากพื้นฐานคือมีศีลและมีสมาธิ จึงจะครอบงำพัฒนาในระบบไตรสิกขา ที่เน้นให้มีศีล สร้างสมาธิแล้วนำไปสู่ปัญญา

ธรรมชาติต่างๆ นั้นเราสามารถเรียนรู้ได้หลายมิติ ถ้าปรารถนาจะมีชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติ เราก็ต้องขยายขอบฟ้าแห่งการเรียนรู้เรื่อยไป นั่นหมายถึงว่าศึกษาไปตลอดชีวิตภายในมหาวิทยาลัยยาววาหนาคืบแห่งนี้นั่นเอง การศึกษาตามแบบแผนเป็นแค่จุดเตรียมผู้เรียนเพื่อให้พร้อมจะก้าวไปเผชิญกับเหตุการณ์อื่นๆ ในวันหน้าด้วยตนเอง ชีวิตมีคุณค่าถ้าหมั่นตรวจสอบพิจารณา

“วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์” ฉบับนี้ ถือเป็นเวทีทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้คณาจารย์ นิสิต และผู้สนใจทั่วไป ได้เข้ามาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน จึงขออนุโมทนาในความเพียรพยายามของบัณฑิตวิทยาลัยและคณะกรรมการจัดทำวารสารทุกท่านที่จัดให้มีวารสารฉบับนี้ขึ้นมา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาสืบต่อไป

(พระธรรมโกศาจารย์)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

วารสาร “**บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**” ฉบับนี้เราได้รับเกียรติอย่างยิ่งจากผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการหลายท่านที่กรุณาส่งบทความมาลงตีพิมพ์ บางบทความเป็นปัญหาข้อถกเถียงทางปรัชญาที่ลึกซึ้ง อาจจะเป็นเรื่องที่หนักสำหรับผู้อ่านไม่มีพื้นฐานความรู้ทางวิชาการด้านนั้นๆ มาก่อน ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้ผู้เขียนขอเล่าถึงภูมิหลังการถกเถียงทางวิชาการในบางบทความดังนี้

บทความแรกคือ “**ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เป็นชาวคริสต์**” เป็นผลงานของนักปรัชญาเรื่องนามแห่งคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ชื่อว่า **เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์** แปลและเรียบเรียงโดยพระเดชพระคุณ **พระธรรมโกศาจารย์** (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รัสเซลล์ได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญาที่มีความกล้าหาญในการวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองด้วยถ้อยคำที่รุนแรงและตรงไปตรงมา เคยถูกจับขังคุกและถูกปลดจากตำแหน่งอาจารย์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ ผลงานของรัสเซลล์ที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมอย่างมากคือปาฐกถาเรื่อง “**ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เป็นชาวคริสต์**” (Why I am not a Christian) ในงานเรื่องนี้ รัสเซลล์ต้องการพิสูจน์ให้เห็นว่า ถ้าความเชื่อของศาสนาคริสต์ (โดยเฉพาะเรื่องความมีอยู่ของพระเจ้า) ตั้งอยู่บนฐานของการใช้เหตุผล (Arguments) ที่ยึดถือสืบๆ กันมาตั้งแต่ยุคกลางของยุโรป โดยเฉพาะเหตุผลของ **เซนต์โทมัส อไควนัส** ที่ได้รับอิทธิพลจากนักปรัชญาชาวกรีกนามว่า **อาริสโตเติล** เขาก็สมควรประกาศลาออกจากการเป็นชาวคริสต์ เพราะเหตุผลที่ยึดถือกันอยู่นั้น เขาสามารถพิสูจน์ให้เห็นความไม่สมเหตุสมผลได้เกือบทุกประเด็น

อาริสโตเติลตั้งข้อสงสัยว่าการเคลื่อนที่ (motion) ของสรรพสิ่งในจักรวาลเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น การโคจรของดวงดาว เป็นต้น แน่แน่นอนว่าอยู่ดีๆ สิ่งทั้งหลายจะเคลื่อนที่เองไม่ได้จะต้องมีบางสิ่งบางอย่างเป็นสาเหตุทำให้มันเคลื่อน สาเหตุดังกล่าวนี้เมื่อเราสืบสาวไล่เลียงไปเรื่อยๆ ในท้ายที่สุดก็จะพบตัวขับเคลื่อนอันแรกที่ไม่ถูกขับเคลื่อนจากสิ่งอื่น ต่อมาในช่วงปลายยุคกลางของยุโรป อไควนัส (ต่อไปจะเรียกสั้นๆ ว่า อไควนัส) ได้นำเอาวิธีการของอาริสโตเติลไปสร้างเป็นหลักการพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าที่รู้จักในนาม “**เบญจวิถี**” (Five Ways)

ดังนี้ (๑) **เรื่องการเคลื่อนที่ (Motion)** : อไควนัสชี้ให้เห็นว่า ไม่มีสิ่งใดเคลื่อนที่ได้ด้วยตัวของมันเอง สรรพสิ่งในจักรวาลจะต้องมีผู้ขับเคลื่อนและผู้ขับเคลื่อนคนแรกจะต้องเป็น “ผู้เคลื่อนที่ไม่ถูกเคลื่อนจากสิ่งอื่น” (Unmoved Mover) นั่นคือพระเจ้า (๒) **เรื่องสาเหตุแห่งความมีอยู่ของสรรพสิ่ง (Causation of Existence)**: สรรพสิ่งไม่สามารถเกิดขึ้นลอยๆ และไม่ได้ถูกสร้างขึ้นจากตัวของมันเอง จะต้องมียุ่สิ่งอื่นๆ ที่มีอยู่ก่อนหน้านั้นเป็นสาเหตุหรือเป็นตัวสร้างมันขึ้นมา โดยสิ่งที่มีอยู่ก่อนเมื่อเราสืบสาวไล่เลียงไปโดยลำดับ ในที่สุดก็จะพบสิ่งสุดท้ายอันเป็นปฐมเหตุแห่งการเกิดขึ้นของสรรพสิ่งเรียกว่า “ปฐมเหตุที่ไม่มีสิ่งใดเป็นสาเหตุ”(Uncaused First Cause) นั่นคือพระเจ้า (๓) **เรื่องสิ่งพึงพากับสิ่งจำเป็น (Contingent and Necessary Objects)**: สรรพสิ่งในจักรวาลมี ๒ ประเภท คือ “สิ่งพึงพา” กับ “สิ่งจำเป็น” สิ่งพึงพา คือ สิ่งที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ต้องมีสิ่งอื่นรองรับหรือค้ำประกันจึงจะดำรงอยู่ได้ สิ่งจำเป็นคือสิ่งจำเป็นต้องมีอยู่เพื่อรองรับการดำรงอยู่ของสิ่งอื่นๆ ถ้าสิ่งจำเป็นไม่มี สิ่งอื่นๆ ก็มิได้เช่นเดียวกัน สิ่งจำเป็นที่ว่านี้ก็คือพระเจ้านั่นเอง (๔) **เรื่องมาตรฐานสากล (Degrees and Perfection)**: การวัดคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ เราจะไม่สามารถทำได้เลยถ้าไม่มีอะไรเป็นมาตรฐานกลางสำหรับชี้วัด เช่นเราบอกว่านาย ก. เป็นคนดีกว่านาย ข. การวัดความดีของบุคคลถ้าเอาความรู้สึกของแต่ละคนเป็นตัวตัดสินจะหาข้อยุติไม่ได้ เพราะความดีตามความรู้สึกของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ดังนั้น เพื่อให้การวัดคุณสมบัติด้านความดีเป็นไปได้ (รวมทั้งคุณสมบัติด้านอื่นๆ) จะต้องมียุ่มาตรฐานแห่งความดีสากลหรือสมบูรณ์เป็นเครื่องมือวัดมาตรฐานสากล ดังกล่าวนี้ก็คือ คุณสมบัติของพระเจ้านั่นเอง และ (๕) **เรื่องผู้ออกแบบที่ชาญฉลาด (Intelligent Designer)**: สรรพสิ่งในจักรวาลดำเนินไปอย่างมีระเบียบสม่ำเสมอเช่นการโคจรของดวงดาว การผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนของฤดูกาล การผลิตดอกออกผลตามฤดูกาลของพืช เป็นต้น แสดงว่าสรรพสิ่งจะต้องถูกกำกับให้เป็นไปอย่างนั้นด้วยสิ่งที่เราเรียกว่า “กฎธรรมชาติ” และกฎธรรมชาติดังกล่าวนี้ จะต้องถูกจัดวางขึ้นโดยผู้ออกแบบที่ชาญฉลาดนั่นคือพระเจ้า หลักการพิสูจน์ทั้ง ๕ ประการ ที่ผู้เขียนยกมานี้คือประเด็นหลักๆ ที่รัสเซลล์ยกขึ้นมาโต้แย้งในบทความเรื่อง “ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เป็นชาวคริสต์” สำหรับเหตุผลโต้แย้งของรัสเซลล์จะเป็นอย่างไรนั้นขอไม่ยกมากล่าวไว้ในที่นี้ เพราะมีปรากฏอยู่แล้วในเนื้อหาบทความที่จะได้อ่านต่อไป

บทความต่อมาคือ “มายากับความเป็นจริงของโลกในคัมภีร์อุปนิษัท” เขียนโดยอาจารย์ ดร. **วัชระ งามจิตรเจริญ** ประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาถกเถียงกันมากในแวดวงผู้ศึกษาปรัชญาฮินดูคือคำว่า “มายา” ในคัมภีร์อุปนิษัทมีความหมายว่าอย่างไร คำนี้มีการพูดถึงกันมากในพระพุทธศาสนาเถรวาท (โดยเฉพาะนิกายโยคอาจารย์) และดูเหมือนชาวพุทธเถรวาทจะไม่มีข้อสงสัยในความหมายของคำนี้ เวลาที่ชาวพุทธเถรวาทอธิบายถึงความเป็นมายาของโลกอุปมาที่พวกเขา มักจะยกขึ้นมาเทียบเคียงเช่นเรื่องความฝันและการเห็นเชือกในที่มืดแล้วคิดว่าเป็นงู เป็นต้น ภาพที่เราคิดสร้างขึ้นอย่างผิดๆ ก็ดี ภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในความฝันก็ดี ไม่ต่างอะไรเลยกับความเป็นมายาของโลกแห่งปรากฏการณ์ (Appearances) โดยนัยนี้คำว่า “มายา” ในทัศนะของชาวพุทธเถรวาทจึงมีความหมายเท่ากับมายาภาพหรือภาพลวงตา (illusion) ที่ไม่มีอยู่จริง ต่อมาท่าน **สังกราจารย์** ปราชญ์ฮินดูแห่งสำนัก **ทิวตะ เวทานตะ** ได้อธิบายความหมายของคำว่ามายาแทบจะไม่มีอะไรแตกต่างจากชาวพุทธเถรวาท แม้แต่อุปมาที่ยกขึ้นมาเทียบเคียงก็ใช้อย่างเดียวกัน ท่านสังกราจารย์มองว่าความจริงมีเพียงอย่างเดียวเท่านั้นคือ **พรหมัน** ส่วนโลกแห่งปรากฏการณ์ทั้งหมดเป็นเพียงภาพลวงตา(มายา)ที่ไม่มีอยู่จริง กลุ่มนักวิชาการที่วิจารณ์ทัศนะของท่านสังกราจารย์ดูเหมือนจะมี ๒ กลุ่มหลักๆ คือ (๑) กลุ่มที่มองว่าท่านสังกราจารย์ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเถรวาทจนถึงขนาดละทิ้งความหมายของคำว่ามายาแบบเดิมในคัมภีร์อุปนิษัทแล้วหันมายึดเอาความหมายตามแบบพระพุทธศาสนาแทน บางคนตั้งฉายาให้ท่านว่า “ชาวพุทธแอบแฝง” (Crypto-Buddhist) ความหมายเดิมของคำว่ามายาในทัศนะของนักวิชาการกลุ่มนี้ก็คือ “ศักดิ์” หรือ “อำนาจ” (Power) ในการสร้างโลกของพรหมัน ไม่ใช่โลกแห่งมายาภาพอย่างที่ท่านสังกราจารย์อธิบาย (๒) กลุ่มที่มองว่าท่านสังกราจารย์ได้รักษาความหมายของมายาไว้เหมือนเดิมตามที่ปรากฏในคัมภีร์อุปนิษัททุกอย่าง กล่าวคือในคัมภีร์อุปนิษัทก็ได้ใช้คำว่ามายาในความหมายของภาพลวงตา(illusion) อย่างแบบเดียวกับที่ท่านสังกราจารย์พยายามอธิบาย จากการศึกษาคำว่ามายาที่ปรากฏในคัมภีร์อุปนิษัทยุคต่างๆ ดูเหมือนว่า อาจารย์วัชระจะมีความเห็นสอดคล้องกับทัศนะของนักวิชาการกลุ่มแรก อาจารย์มองว่าคัมภีร์อุปนิษัทยุคต่างๆ ค่อนข้างจะให้ความหมายของคำว่ามายาในทิศทางเดียวกัน คือหมายถึงอำนาจ(ศักดิ์)ในการสร้างโลกของ

พรหมันเป็นหลัก อุปนิษัที่ไม่ได้มองว่าโลกแห่งปรากฏการณ์เป็นภาพลวงตาที่ไม่มีอยู่จริง เพียงแต่เป็นความจริง ในระดับที่ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับความจริงสูงสุดของพรหมัน หรืออาจจะเรียกว่าความจริงแบบสัมพัทธ์ก็ได้ (relative reality) เป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือทางวิชาการด้านปรัชญาฮินดูในต่างประเทศที่ออกมารุ่นใหม่ๆ ส่วนมากจะตีความคำว่ามายาในแนวทางเดียวกับที่อาจารย์วัชรนำเสนอไว้ในบทความเรื่องนี้

สำหรับประเด็นปัญหาอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น ประเด็นปัญหาที่ว่า การโคลนมนุษย์ในมุมมองของพุทธจริยธรรมสามารถทำได้หรือไม่ มีกรณีการโคลนใดบ้างหรือไม่ที่พุทธจริยธรรมน่าจะเปิดทางให้ทำได้ และมีกรณีใดบ้างที่ถือว่าผิดหลักพุทธจริยธรรม ปัญหาเหล่านี้ผู้อ่านสามารถหาคำตอบได้จากบทความของอาจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา เรื่อง “การโคลนมนุษย์ในทัศนะ ของพระพุทธรศาสนา” นอกจากนี้ ยังมีบทความที่น่าสนใจเรื่องอื่นๆ คือ “Heaven and Hell in Buddhism” โดยศาสตราจารย์พิเศษ **จำนงค์ ทองประเสริฐ** บทความเรื่อง “พระสงฆ์กับการศึกษาการเมืองการปกครอง” โดยอาจารย์ ดร. **สุรพล สุธะพรหม** และบทความเรื่อง “ดิช นัท ฮันท์ : ว่าด้วยพหุนิยมทางศาสนา” โดยคุณ **หิมพรรณ รักแต่่างาม**

ในท้ายที่สุด ขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกๆ ท่านที่กรุณาส่งบทความมาลงพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ฉบับนี้ เราได้แต่หวังว่า แง่คิดหรือมุมมองในบทความของแต่ละท่านจะเป็นส่วนหนึ่งของการกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศแห่งการถกเถียงทางวิชาการ อันจะนำมาซึ่งการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ในด้านพระพุทธรศาสนาและปรัชญาสืบต่อไป

กองบรรณาธิการ

สารจากอธิการบดี	ก
บทบรรณาธิการ	ข
บทความทางวิชาการ	
ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เป็นชาวคริสต์	๑
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร.	
การโคลนมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา	๒๐
รศ.ดร. สมภาร พรหมทา	
มายาและความเป็นจริงของโลกในคัมภีร์อุปนิษัท	๙๔
ผศ.ดร. วัชระ งามจิตรเจริญ	
Heaven and Hell in Buddhism	๑๑๔
Hon. Prof. Chamnong Tongprasert	
พระสงฆ์กับการศึกษาการเมืองการปกครอง	๑๒๑
ดร. สุรพล สุยะพรหม	
สารนิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต	
ดิช นัท ฮันท์ : ว่าด้วยพหุนิยมทางศาสนา	๑๓๔
หิมพรรณ รักแตงาม	
บทความย่อวิทยานิพนธ์	๑๙๙
Abstracts	๒๑๑



ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เป็นชาวคริสต์*

เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ เขียน

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร. แพลและเรียบเรียง

ป.ธ. ๙, พธ.บ., M.A., Dip. in French, M.Phil., Ph.D.(Philosophy)

อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ท่านประธานได้แจ้งให้ท่านทั้งหลายทราบแล้วว่า หัวข้อปาฐกถาที่ข้าพเจ้าจะแสดงในคืนนี้คือ “ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เป็นชาวคริสต์” บางทีจะเป็นการดีกว่าที่จะเริ่มต้นปาฐกถาด้วยการให้คำนิยามความหมายของคำว่า “ชาวคริสต์” ทุกวันนี้คนจำนวนไม่น้อยพากันใช้คำนี้ในความหมายที่เลื่อนลอยมาก บางคนได้นิยามคำว่าชาวคริสต์ว่าหมายถึงบุคคลที่เพียรพยายามดำเนินชีวิตที่ดี ข้าพเจ้าเห็นว่า จากคำนิยามนี้จะต้องมีชาวคริสต์อยู่ในทุกนิกายศาสนาและลัทธิ แต่ข้าพเจ้าไม่คิดว่านั่นเป็นความหมายที่แท้จริงของคำ เพราะเหตุว่า คำนิยามดังกล่าวชวนให้เข้าใจว่า ใครก็ตามที่ไม่เป็นชาวคริสต์ อย่างเช่น ชาวพุทธ ชาวขงจื้อ ชาวมุสลิม ล้วนแต่ไม่เพียรพยายามดำเนินชีวิตที่ดี

ข้าพเจ้าไม่ได้นิยามคำว่าชาวคริสต์ว่าหมายถึงบุคคลผู้เพียรพยายามดำเนินชีวิตดีงามตามมติของตน ข้าพเจ้าคิดว่า ก่อนที่ท่านจะเรียกตัวเองเป็นชาวคริสต์ท่านจะต้องมีศรัทธาแนวแน่บางประการ ในสมัยปัจจุบัน คำว่า “ชาวคริสต์” หากได้มีความหมายตายตัวเหมือนอย่างสมัยของเซนต์ออกัสติน และเซนต์โทมัส อะไควนัส ไม่ ในสมัยนั้นถ้ามีคนพูดว่าเขาเป็นชาวคริสต์ ก็เป็นที่รู้กันว่าเขาหมายถึงอะไร ท่าน (ผู้เป็นชาวคริสต์) ยอมรับประมวลคำสอนทั้งหมดที่ได้รับการประกาศไว้ชัดเจนแจ่มแจ้ง และท่านก็มีความเชื่อต่อคำสอนทุกประการด้วยศรัทธาเต็มเปี่ยม

*แปลจากปาฐกถาเรื่อง “Why I am not a Christian” ซึ่งเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ แสดงที่ศาลาประชาคมเมืองแบตเตอร์ซี เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ พิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพุทธจักร ฉบับที่ ๑๑ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๙

ใครคือชาวคริสต์ ?

ทุกวันนี้ไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว เราไม่ค่อยจะมีความแน่ใจเกี่ยวกับความหมายของความเป็นคริสต์ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าคิดว่า มีเรื่องอยู่ ๒ เรื่องที่มีความสำคัญต่อผู้ที่เรียกตัวเองเป็นชาวคริสต์ ประการแรก เป็นเรื่องที่ว่าตามตำรา กล่าวคือ ท่านจะต้องมีความเชื่อเรื่องพระเจ้าและอมตภาพของวิญญาณ ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าท่านไม่เชื่อเรื่องทั้งสองนี้ ท่านไม่ควรเรียกตัวเองเป็นชาวคริสต์ ประการต่อมา ท่านที่เป็นชาวคริสต์จะต้องมีศรัทธาต่อพระคริสต์ (พระเยซู) ชาวมุสลิมก็มีความเชื่อเรื่องพระเจ้าและอมตภาพของวิญญาณ แต่กระนั้นพวกเขาก็ไม่เรียกตัวเองเป็นชาวคริสต์ ข้าพเจ้าคิดว่าท่าน (ที่เป็นชาวคริสต์) จะต้องมีความเชื่อว่าแม้พระเยซูจะไม่ใช่เทพเจ้า แต่อย่างน้อยที่สุดพระองค์ก็เป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดและฉลาดที่สุด ถ้าท่านไม่เชื่อว่าพระเยซูเป็นเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่คิดว่าท่านมีสิทธิ์เรียกตัวเองเป็นชาวคริสต์

แน่ละ! ยังมีความหมายอื่นๆ ของคำว่าชาวคริสต์ ซึ่งท่านจะพบในหนังสือบันทึกเหตุการณ์ของไวเทเกอร์ และหนังสือภูมิศาสตร์ที่แบ่งประชาชนพลโลกออกเป็นคริสต์ อิสลาม พุทธ และผู้นับซาเครื่องกลางของขลัง เป็นต้น เราทุกคนเป็นชาวคริสต์ตามความหมายนั้น หนังสือภูมิศาสตร์จัดพวกเราเป็นชาวคริสต์ แต่นั่นก็เป็นความหมายทางภูมิศาสตร์ล้วนๆ ซึ่งเราไม่ต้องสนใจก็ได้

ดังนั้น ข้าพเจ้าขอตกลงไว้ก่อนว่าเวลาที่ข้าพเจ้าพูดเรื่องทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เป็นชาวคริสต์ข้าพเจ้าจะพูดกับท่านสองประเด็นด้วยกันคือ

- ๑) ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่เชื่อเรื่องพระเจ้าและอมตภาพของวิญญาณ
- ๒) ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่คิดว่าพระเยซูเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดและฉลาดที่สุดแม้ข้าพเจ้าจะยอมรับว่าพระองค์มีคุณธรรมสูง

ถ้าไม่เป็นเพราะความพยายามที่ประสบผลสำเร็จของผู้ไม่มีศรัทธาในศาสนาคริสต์ในอดีต ข้าพเจ้าคงไม่สามารถให้คำนิยามความเป็นชาวคริสต์ได้ยืดหยุ่นเช่นนั้น ดังที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แต่ตอนต้นว่าในยุคทองของคริสต์ศาสนา คำว่า ชาวคริสต์ มีความหมาย

ตายตัว เช่น มันรวมเอาความเชื่อเรื่องนรกเอาไว้ด้วย ความเชื่อเรื่องไฟนรกของนรกได้เป็นหัวใจสำคัญของศรัทธาแบบคริสต์ จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ดังที่ท่านทราบแล้วว่าในประเทศไทยความเชื่อเรื่องนรกหมดความสำคัญเพราะคำตัดสินของสภาองคมนตรี แม้ว่าอาชีพชอบแห่งแคนเดอเบอริ และยอร์ค จะไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินนั้นก็ตาม แต่ในประเทศไทยศาสนาของเราต้องฟังคำตัดสินของกฎหมายจากรัฐสภา ดังนั้น สภาองคมนตรีจึงมีชัยเหนืออาชีพชอบ ความเชื่อเรื่องนรกจึงหาได้เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับชาวคริสต์อีกต่อไปไม่ เหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ยืนยันว่าชาวคริสต์ต้องเชื่อเรื่องนรก

ความมีอยู่ของพระเจ้า

ขอพูดถึงปัญหาว่าพระเจ้านั้นมีจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่และสำคัญมาก ถ้าข้าพเจ้าจะต้องพูดถึงปัญหานี้อย่างละเอียดละออทุกแง่มุมแล้วละก็ ข้าพเจ้าคงต้องตรึงผู้ฟังไว้ที่นี่ตลอดชีวิต ดังนั้น โปรดอภัยที่ข้าพเจ้าพูดถึงเรื่องนี้ในลักษณะค่อนข้างจะรวบรัด แน่ละ! ท่านทั้งหลายต่างทราบว่าคริสตจักรคาทอลิกได้บัญญัติเป็นประกาศิตไว้ว่า ความมีอยู่ของพระเจ้าอาจพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลบริสุทธิ์นั้นเป็นประกาศิตแปลกประหลาดที่สุดในโลก แต่ก็ก็เป็นประกาศิตอันหนึ่งของคริสตจักรคาทอลิกพวกเขานำเสนอ ประกาศิตนี้เพราะว่าสมัยหนึ่งพวกที่ตีความพระคัมภีร์ตามอัตโนมัตินั้นมักชอบพูดว่ามีข้อถกเถียงที่อาศัยเหตุผลอย่างเดียวกันสนับสนุนในการคัดค้านเรื่องความมีอยู่ของพระเจ้า แต่ผู้ที่กล่าวเช่นนั้นก็ยังมีศรัทธาว่าพระเจ้านั้นมีอยู่จริง มีการพูดถึงข้อถกเถียงและเหตุผลอย่างยืดยาวจนคริสตจักรคาทอลิกรู้สึกว่าจะต้องหาทางยุติ ดังนั้น คริสตจักรคาทอลิกจึงบัญญัติว่า ความมีอยู่ของพระเจ้าอาจพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลบริสุทธิ์และประกาศิตสิ่งที่เห็นว่าเป็นข้อถกเถียงเพื่อพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า แน่หนอนว่ามีข้อพิสูจน์อยู่หลายประการ แต่ข้าพเจ้าจะพูดเพียง ๒-๓ ประเด็น

ข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุ

บางทีข้อพิสูจน์ที่แสนเรียบง่ายต่อการเข้าใจ คือ ข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุ (ข้อพิสูจน์นี้ ยืนยันว่าทุกสิ่งที่เราพบเห็นในโลกนี้มีสาเหตุ และเมื่อท่านสาวลูกโซ่หาสาเหตุย้อนกลับ ลู่ตืดไถลออกไปท่านจะพบสาเหตุที่หนึ่ง และท่านเรียกสาเหตุที่หนึ่งว่าพระเจ้า) ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ข้อพิสูจน์นี้ไม่มีน้ำหนักมากนักในปัจจุบันเพราะเหตุผลที่ว่าประการแรก ที่เดียวเหตุผลไม่ได้เป็นสิ่งที่มันเคยเป็น นักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์ได้ทုံมศึกษา เรื่องสาเหตุ (พบว่า) เรื่องนี้ไม่มีความสมเหตุสมผลอย่างที่เคยมี แต่ที่นอกเหนือไปจากนั้น ก็คือท่านสามารถเข้าใจได้เองว่าข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุเป็นข้อพิสูจน์ที่ไม่อาจมีความ สมเหตุสมผล

ข้าพเจ้าขอบอกว่า เมื่อสมัยเป็นหนุ่มข้าพเจ้าได้คิดถกเถียงปัญหาเหล่านี้ ในใจอย่างเอาจริงเอาจัง ข้าพเจ้าเชื่อข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุอยู่นานจนกระทั่งวันหนึ่ง ในขณะที่อายุ ๑๘ ปี ข้าพเจ้าอ่านอัตชีวประวัติของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และพบประโยค ต่อไปนี้ “บิดาข้าพเจ้าสอนว่า คำถามที่ว่า ‘ใครสร้างฉัน’ ไม่มีใครตอบได้ เพราะเหตุว่า (ถ้าตอบว่าพระเจ้าสร้าง) มันนำไปสู่คำถามต่อไปว่า ใครสร้างพระเจ้า” คำพูดประโยคง่ายๆ นี้เองทำให้ ข้าพเจ้าคิดอย่างที่กำลังคิดอยู่ขณะนี้ถึงเหตุผลวิบัติในข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุ

ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดมาจากเหตุพระเจาก็ต้องเกิดมาจากเหตุด้วย ถ้ามีอะไรเกิดขึ้น โดยไร้สาเหตุได้ โลกนี้ก็คงเหมือนกับพระเจ้า (คืออุบัติขึ้นโดยไม่มีสาเหตุหรือผู้สร้าง) ดังนั้น จึงไม่มีความสมเหตุสมผลในข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุ เรื่องนี้เป็นอย่างเดียวกันเลยกับ ทรรศนะชาวฮินดูที่ว่า โลกตั้งอยู่บนข้าง และข้างยืนอยู่บนเต่า พอถูกถามว่า “แล้วเต่าล่ะ ?” คนฮินดูก็ตอบว่า “เราเปลี่ยนเรื่องพูดดีกว่า”

ข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุไม่ดีวิเศษไปกว่าทรรศนะของชาวฮินดู ไม่มีเหตุผลเลย (ที่พูด) ว่าโลกนี้อุบัติขึ้นโดยปราศจากสาเหตุ ไม่มีเหตุผล (ที่กล่าว) ว่าโลกนี้ไม่ได้มี อยู่ตลอดเวลา ไม่มีเหตุผลให้สันนิษฐานว่า โลกมีจุดเริ่มต้น ความคิดที่ว่า “ทุกสิ่งต้อง มีจุดเริ่มต้น” เกิดจากความอับจนทางจินตนาการของเรา เหตุฉะนั้นข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้อง เสียเวลามากไปกว่านี้กับข้อพิสูจน์จากปฐมเหตุ

ข้อพิสูจน์จากกฎธรรมชาติ

นอกจากนี้ ยังมีข้อพิสูจน์จากกฎธรรมชาติที่รู้จักกันดี นี่เป็นข้อพิสูจน์ที่คนนิยมอ้างตลอดคริสตศตวรรษที่ ๑๘ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้อิทธิพลของเซอร์ไอแซค นิวตัน และทฤษฎีกำเนิดจักรวาลของเขา

คนทั้งหลายสังเกตพบดาวนพเคราะห์โคจรรอบดวงอาทิตย์ ตามกฎการโน้มถ่วง แล้วคิดว่าพระเจ้าทรงบัญชาให้ดาวนพเคราะห์โคจรในลักษณะนั้น นั่นคือเหตุผลที่ว่าทำไมดาวนพเคราะห์จึงโคจรเช่นนั้น แ่นะนี้เป็นคำอธิบายที่สะดวกและง่าย ซึ่งช่วยให้พวกเขาพ้นจากความยุ่งยากในการหาคำอธิบายกฎการโน้มถ่วง ในปัจจุบันเราอธิบายกฎการโน้มถ่วงในลักษณะค่อนข้างสลับซับซ้อนตามแบบที่ไอน์สไตน์เสนอแนะ ข้าพเจ้าไม่คิดจะบรรยายเรื่องกฎการโน้มถ่วงตามที่ไอน์สไตน์เข้าใจ เพราะการบรรยายเช่นนั้นต้องใช้เวลานาน อย่างไม่รู้ดี ท่านไม่ได้มีกฎธรรมชาติชนิดที่เคยมีในระบบนิวตันอีกต่อไป ในระบบนิวตันนั้น ธรรมชาติดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนด้วยเหตุผลที่ไม่มีใครเข้าใจ

ปัจจุบันนี้เราพบว่า มีหลายสิ่งที่เราเคยเข้าใจว่าเป็นกฎธรรมชาติ แต่แท้จริงแล้วกลับเป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้น ท่านทราบว่ามีในส่วนที่ไกลออกไปที่สุดของห้วงอวกาศ ก็ยังมีสิ่งที่เรียกว่า “สามฟุตเป็นหนึ่งหลา” ไม่ต้องสงสัยเลยว่า นั่นเป็นข้อเท็จจริงที่น่าสนใจ แต่ท่านคงไม่เรียกข้อเท็จจริงนั้นว่าเป็นกฎธรรมชาติ และหลายสิ่งหลายอย่างที่เคยถือว่าเป็นกฎธรรมชาติ ก็เป็นเรื่องราวประเภทเดียวกัน

อีกนัยหนึ่ง พอท่านมีความรู้ว่า ที่จริงแล้วอะตอมทำอะไรบ้าง ท่านจะพบว่าอะตอมทั้งหลายอยู่ภายใต้ความควบคุมของกฎน้อยกว่าที่คนคิด และกฎที่ท่านค้นพบเป็นผลเฉลี่ยทางสถิติเช่นเดียวกับสิ่งที่เกิดเพราะความบังเอิญ ก็อย่างที่พวกเราทราบกันว่า มีกฎอยู่ว่า ถ้าท่านโยนลูกเต๋าลงไป ท่านมีโอกาสได้หกแต้มคู่ครั้งเดียวในการโยนลูกเต๋า ๓๖ ครั้ง ท่านคงไม่ทักท้วงมาเป็นหลักฐานสนับสนุนว่า การตกลงมาของลูกเต๋าคือควบคุมโดยแผนการ ในทำนองกลับกัน ถ้าได้แต้มคู่ทุกครั้งเลย เราก็ควรคิดว่า จะต้องมีการ

กฎธรรมชาติหลายต่อหลายกฎมีลักษณะเช่นนั้น กฎเหล่านั้นเป็นผลเฉลยทางสถิติเหมือนกันว่าเกิดขึ้นจากกฎแห่งความบังเอิญ และนั่นก็ทำให้เรื่องราวทั้งหมดเกี่ยวกับกฎธรรมชาติชวนประทับใจน้อยลงกว่าที่เคยเป็น นอกจากเรื่องนั้นอันแสดงถึงความไม่คงที่ของวิทยาศาสตร์ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงในวันพรุ่งนี้ทรรศนะทั้งหมดที่ว่า **“กฎธรรมชาตินำไปสู่ผู้สร้างกฎ”** เกิดความสับสนระหว่างกฎธรรมชาติกับกฎของมนุษย์กฎของมนุษย์เป็นข้อกำหนดที่สั่งให้ท่านประพฤติตนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งท่านสามารถเลือกที่จะประพฤติตามก็ได้ แต่กฎธรรมชาติเป็นการพรรณนาว่า ในความเป็นจริงนั้นสิ่งต่างๆ ดำเนินไปอย่างไร จึงเป็นเพียงการพรรณนาว่าสิ่งทั้งหลายกำลังทำอะไร ท่านไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจะต้องมีผู้บงการให้สิ่งเหล่านั้นทำอย่างนั้น เพราะว่าแม้จะสมมติว่ามีผู้บงการ ท่านก็ประสบปัญหาว่า **“เหตุใดพระเจ้าทรงประทานกฎธรรมชาติเหล่านั้นเท่านั้น ไม่ประทานกฎอื่นๆ”** ถ้าท่านตอบว่าพระองค์ทำสิ่งนั้นเพื่อความสบายพระทัย โดยไม่มีเหตุผลอื่นๆ เลย ท่านจะพบว่า มีบางสิ่งบางอย่างไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของกฎ ดังนั้น สายความคิดของท่านเรื่องกฎธรรมชาตาก็ต้องหยุดชะงัก ถ้าท่านพูดเหมือนนักทฤษฎีวิชาการนิยมว่า ในกฎทุกกฎที่พระเจ้าประทาน พระองค์มีเหตุผลว่า ทำไมจึงประทานกฎนั้นๆ แทนที่จะเป็นกฎอื่นๆ และเหตุผลนั้นก็เพื่อสร้างจักรวาลที่ดีที่สุด หากจะมีเหตุผลว่าทำไมพระเจ้าจึงประทานกฎเหล่านั้นแล้วละก็พระเจ้าเองก็ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎ ดังนั้น ท่านจะไม่ได้อะไรเลยจากการนำเอาพระเจ้ามาเป็นคนกลาง(ผู้สร้างกฎ) แท้ที่จริงนั้น มีกฎอยู่นอกและก่อนหน้าพระบัญชาจากพระเจ้า พระเจ้าจึงช่วยให้ท่านบรรลุวัตถุประสงค์ไม่ได้ เพราะพระเจ้าหาใช่ผู้สร้างกฎผู้มีอำนาจสูงสุดไม่

กล่าวโดยสรุปแล้ว ข้อพิสูจน์จากกฎธรรมชาติทั้งหมดไม่มีน้ำหนักน่าเชื่อถืออีกต่อไป ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบข้อพิสูจน์ทั้งหลายในแต่ละยุคสมัย (พบว่า) เมื่อเวลาผ่านไป ข้อพิสูจน์ที่ใช้สำหรับยืนยันความมีอยู่ของพระเจ้ายิ่งเปลี่ยนลักษณะไปด้วย ตอนแรกๆ ข้อพิสูจน์เชิงวิชาการเหล่านั้นเป็นเรื่องยาก ที่มีเหตุผลวิบัติบางอย่าง แต่พอเราตรวจสอบ

มาถึงสมัยใหม่ ข้อพิสูจน์เหล่านั้น กลายเป็นสิ่งที่มีค่าทางปัญญาน้อยและถูกแทรกซ้อนด้วยความคลุมเครือ

ข้อพิสูจน์จากแผนการ

ก้าวต่อไปในเรื่องนี้ นำเรามาถึงข้อพิสูจน์จากแผนการ ทุกท่านคงรู้จักข้อพิสูจน์จากแผนการที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เราสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลก และถ้าโลกนี้แตกต่างไปจากที่กำลังเป็นอยู่แม้เล็กน้อย เราก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลก นั่นคือข้อพิสูจน์จากแผนการ บางครั้งข้อพิสูจน์นี้ปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น มีผู้พยายามพิสูจน์ว่า กระจ่างมีหางสีขาวเพื่อให้คนยิงได้สะดวก ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะมองเรื่องนี้อย่างไร นี่เป็นข้อพิสูจน์ที่ง่ายต่อการนำไปทำเรื่องล้อเลียน ทุกท่านคงทราบข้อสังเกตของวอลแตร์ ที่ว่า จมูกถูกออกแบบมาเพื่อให้รับกับแว่นตา เรื่องล้อเลียนชนิดนั้นไม่ได้มีขอบเขตกว้างขวางดังที่เคยปรากฏในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เพราะตั้งแต่สมัยของดาร์วินมา พวกเราเข้าใจมากขึ้นว่า ทำไมสิ่งมีชีวิตจึงปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ใช่สิ่งแวดล้อมหรือที่ถูกสร้างมาให้เหมาะกับสิ่งมีชีวิต แต่เป็นสิ่งมีชีวิตต่างหากที่เติบโตขึ้นมาเพื่อให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม นั่นก็เป็นพื้นฐานของการปรับตัวในเรื่องนี้ ไม่มีหลักฐานว่ามีแผนการ (จากพระเจ้า)

เมื่อพิจารณาดูข้อพิสูจน์จากแผนการ ก็น่าประหลาดใจที่คนเรายังเชื่อว่าโลกและสิ่งของในโลกรวมถึงข้อบกพร่องทั้งหมดล้วนเป็นผลงานที่ดีที่สุดที่พระเจ้าผู้ทรงสรรพเดชานุภาพและเป็นลัทธิปัญญาสามารถสร้างขึ้นเมื่อหลายล้านปีมาแล้ว ข้าพเจ้าไม่สามารถปลงใจเชื่อเรื่องนี้ได้จริงๆ ท่านคิดบ้างไหมว่า ถ้าใครบันดาลให้ท่านมีสรรพเดชานุภาพและเป็นลัทธิปัญญาพร้อมทั้งให้เวลาหลายล้านปีเพื่อให้ท่านสร้างโลกให้ดีบริบูรณ์ ท่านจะไม่สามารถสร้างอะไรได้วิเศษไปกว่าพวก คู-คลัก-แคลน หรือนักเผด็จการฟาสซิสต์ ?

ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าท่านเชื่อกฎวิทยาศาสตร์ทั่วไปท่านจะต้องลงความเห็นว่าคุณชีวิตมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ บนดาวพระเคราะห์ดวงนี้จะปล้นสูญสลายไปเมื่อถึงเวลา

มันเป็นช่วงเวลาในระบบสุริยจักรวาลใกล้หมดดับ ในช่วงเวลานี้จะมีเงื่อนไขต่างๆ ตัวอย่างเช่น อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับสิ่งมีชีวิตในเซลล์ของสัตว์และพืช แล้วก็จะเกิดสิ่งมีชีวิตในระยะเวลาสั้นๆ เมื่อเทียบกับอายุของระบบสุริยจักรวาลทั้งหมดท่านจะพบว่าโลกของเรากำลังใกล้จะเป็นอย่างดวงจันทร์คือ ตายซากเย็นชืดไร้ชีวิต

มีผู้กล่าวกับข้าพเจ้าว่าทฤษฎะที่กล่าวมาทำให้คนหมดอาลัยตายอยาก บางทีก็จะมีคนบอกท่านว่าถ้าพวกเขาเชื่อถือเรื่องนั้น พวกเขาจะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ขอท่านอย่าได้เชื่อคำพูดของพวกเขามันเหลวไหลทั้งสิ้น ไม่มีใครหรอกที่กังวลใจจริงจังกับสิ่งที่จะเกิดอีกหลายล้านปีข้างหน้า แม้ว่าพวกเขาจะคิดว่า ตัวเองกังวลเรื่องนั้นอย่างมาก ในความเป็นจริงพวกเขา กำลังหลอกตัวเองพวกเขา กลุ้มใจเกี่ยวกับตัวเองมากกว่านั้น หรืออาจเป็นเรื่องแค่ระบบย่อยอาหารไม่ปกติ แต่ไม่มีใครหรอกที่ทุกข์ใจจริงจังเพราะคิดถึงสิ่งที่จะเกิดกับโลกนี้ในเวลาหลายล้านปีข้างหน้า

ดังนั้น แม้มันจะเป็นความคิดที่ไม่ค่อยจะโสภานักที่ไปทีกักว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหมดจะดับสลาย (ข้าพเจ้าคิดว่า อย่างน้อยที่สุด เราพูดอย่างนั้นได้ แม้ว่าบางครั้งเวลาข้าพเจ้าครุ่นคำนึงถึงสิ่งที่คนทั้งหลายทำกับชีวิตของพวกเขาข้าพเจ้าเห็นว่านั่นก็น่าจะเป็นวิธีปลอบใจ) แต่มันก็ไม่ใช่เรื่องชนิดที่ทำให้ชีวิตมีความทุกข์ มันเพียงแต่ทำให้ท่านเบนความสนใจไปยังเรื่องอื่น

ข้อพิสูจน์จากศีลธรรมว่าด้วยเรื่องพระเจ้า

ที่นี่เราก็มายังอีกขั้นหนึ่งที่ข้าพเจ้าขอเรียกว่าความตกต่ำทางสติปัญญาที่นักเทวนิยมได้กระทำในการอ้างเหตุผลของพวกเขา เรามาถึงสิ่งที่เรียกว่า **ข้อพิสูจน์จากศีลธรรมว่าด้วยความมีอยู่ของพระเจ้า** แต่ละทุกท่านทราบดีว่า ในสมัยก่อนมีข้อพิสูจน์เรื่องความมีอยู่ของพระเจ้าของปัญญาชน ๓ ข้อ แต่ละข้อได้ถูกนักปรัชญาชื่อ **อิมมานูเอล คานท์** หักล้างในหนังสือชื่อ “วิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์” แต่ในทันทีที่เขาหักล้างข้อพิสูจน์เหล่านั้นได้แล้ว เขาก็นำเสนอข้อพิสูจน์ใหม่เป็นข้อพิสูจน์จากศีลธรรมที่คานท์เอง

เชื่อถือ เขาก็เหมือนคนทั่วไปตรงที่ว่า เขาเป็นคนช่างสงสัยในเรื่องที่ต้องใช้สติปัญญา แต่ในเรื่องศีลธรรมเขาเชื่อโดยปริยาย ในบทบัญญัติที่ได้รับการถ่ายทอดขณะนอนหนุนตักมารดา นั้นแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่นักจิตวิเคราะห์ย่านักย้าหนาว่าการสมาคมในวัยเด็กเล็กติดตราตรึงใจคนเราเข้มข้นกว่าการสมาคมในเวลาถัดมา

ดังที่ข้าพเจ้าพูดไว้แล้วว่า คำนำเสนอบริการข้อพิสูจน์จากศีลธรรมว่าด้วยความมีอยู่ของพระเจ้าซึ่งเป็นข้อพิสูจน์ใหม่ และข้อพิสูจน์นั้น ในรูปแบบต่างๆ กันเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากระหว่างศตวรรษที่ ๑๙ ข้อพิสูจน์นี้มีรูปแบบสารพัด รูปแบบอันหนึ่งคือการกล่าวว่าจะไม่มีความถูกต้อง - ผิด หากไม่มีพระเจ้า

ขณะที่พูดนี้ข้าพเจ้าไม่สนใจว่า จะมีหรือไม่มี ความแตกต่างระหว่างความถูกต้อง และความผิดนั้นมันคนละประเด็นปัญหา จุดที่ข้าพเจ้าสนใจมีอยู่ว่า ถ้าท่านออกจะแน่ใจว่า มีความแตกต่างระหว่างความถูกต้องและความผิดแล้วละก็ท่านก็ตกอยู่ในสถานการณ์ดังต่อไปนี้คือ ความแตกต่างนั้นสืบเนื่องมาจากพระบัญชาของพระเจ้าใช่หรือไม่? ถ้ามันสืบเนื่องมาจากพระบัญชาของพระเจ้า ก็จะไม่มีความแตกต่างระหว่างความถูกต้องและความผิดสำหรับองค์พระเจ้า และประโยคคำพูดสำคัญที่ว่า พระเจ้าดีจริงก็หมดความหมาย ถ้าท่านพูดเหมือนนักเทววิทยาว่า พระเจ้าดีจริงท่านก็ต้องพูดว่า ความถูกต้องและความผิดมีความหมายบางอย่างที่ไม่ขึ้นอยู่กับพระบัญชาของพระเจ้า เพราะว่าพระบัญชาของพระเจ้าเป็นสิ่งที่ดีไม่ใช่สิ่งที่เลวโดยไม่ขึ้นอยู่กับเพียงข้อเท็จจริงที่ว่าพระองค์ทรงออกพระบัญชานั้น ถ้าท่านจะพูดเช่นนั้นท่านก็ต้องพูดว่าไม่ใช่เพราะพระเจ้าหรือที่ให้เกิดมีความถูกต้องและความผิด แต่ความถูกต้องและความผิดนั้นว่าโดยแก่นแท้ทางเหตุผลแล้ว มีมาก่อนพระเจ้า

แน่ละหากพอใจ ท่านอาจจะพูดว่ามีพระเจ้าที่ยิ่งใหญ่กว่าอีกองค์หนึ่งออกคำสั่งให้พระเจ้าสร้างโลกนี้ หรือท่านอาจจะถือตามแนวคิดที่นักปัจเจกวิวรรณ์ยึดถืออันเป็นแนวคิดที่ข้าพเจ้าเห็นว่ามีเหตุผลมากอันหนึ่ง นั่นคือแนวคิดที่ว่าในความเป็นจริงนั้นโลกที่เรารู้จักถูกสร้างขึ้นโดยซาตาน ในขณะที่พระเจ้าเปลือตัว มีอะไรจะพูดในประเด็นนี้อีกมาก และข้าพเจ้าก็ไม่สนใจจะปฏิเสธ

ข้อพิสูจน์จากการแก้ไขความอยุติธรรม

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบที่แปลกมากอีกชั้นหนึ่งของข้อพิสูจน์จากศีลธรรม รูปแบบนั้นมีอยู่ว่าเขากล่าวกันว่า ความมีอยู่ของพระเจ้าจำเป็นสำหรับผดุงความยุติธรรมในโลก ในส่วนของจักรวาลที่เรารู้จัก มีความอยุติธรรมอยู่มาก บ่อยครั้งที่คนดีต้องรับทุกข์ และบ่อยครั้งที่คนเลวรุ่งเรือง เราจึงไม่ยากนักว่าในเหตุการณ์สองอย่างนี้ อย่างไหนทำให้เสียความรู้สึกมากกว่ากัน แต่ถ้าท่านปรารถนาให้มีความยุติธรรมทั่วจักรวาลนี้ ท่านจะต้องสมมติให้มีชาติหน้าเพื่อปรับความสมดุลกับชาตินี้ ดังนั้นหลายคนจึงพูดว่า จะต้องมีการมีพระเจ้า จะต้องมีการมีสวรรค์และนรก เพื่อว่าจะได้มีความยุติธรรมในระยะยาว นี่เป็นข้อพิสูจน์ที่แปลกมาก

ถ้าท่านมองเรื่องนี้จากตรรกะแบบวิทยาศาสตร์ ท่านจะพูดว่า “อย่างไรก็ตาม ผมรู้จักเพียงโลกนี้เท่านั้น ส่วนที่เหลือของจักรวาลผมไม่รู้จัก แต่ตรรกะเท่าที่คนเราสามารถถกเถียงหาความเป็นไปได้ทั้งหมด คนเราจะต้องพูดว่า บางทีโลกนี้เป็นตัวอย่างที่ดีอันหนึ่ง และถ้ามีความยุติธรรมได้ก็เป็นเรื่องแปลกที่โลกอื่นๆ จะไม่มีความยุติธรรม” สมมติว่า ท่านได้รับสัมหนึ่งลิ่ง ท่านเปิดลิ่งนั้นแล้วพบว่า ผลลิ่งชั้นบนเสียหาย ท่านคงไม่เถียงว่า “ผลลิ่งชั้นล่างจะต้องดีเพื่อปรับความสมดุลย์” ท่านจะต้องพูดว่า “ของที่ส่งมาให้เสียหายทั้งลิ่ง” และนั่นก็เป็นสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์พูดจริงๆ เกี่ยวกับจักรวาล เขาจะพูดว่า “ในโลกนี้เราพบความยุติธรรมมากมาย สิ่งที่เราพบมาเป็นเหตุผลสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่าความยุติธรรมไม่ได้ครองโลก ดังนั้นสิ่งที่เราพบมากกลับช่วยทำให้ข้อพิสูจน์จากศีลธรรมกลายเป็นข้อหักล้างแทนการสนับสนุนความมีอยู่ของพระเจ้า”

แน่ละข้าพเจ้าทราบว่ ข้อพิสูจน์สำหรับปัญญาชนที่ข้าพเจ้าบรรยายมาไม่ใช่ข้อพิสูจน์ที่ชนะใจประชาชนจริงๆ สิ่งที่ทำให้ประชาชนหันมาเชื่อเรื่องพระเจ้าไม่ใช่ข้อพิสูจน์สำหรับปัญญาชนหรอก ประชาชนส่วนมากเชื่อเรื่องพระเจ้าเพราะถูกสอนให้เชื่อเรื่องนั้นมาแต่วัยเด็ก และนั่นคือเหตุผลสำคัญ

ข้าพเจ้าคิดว่า เหตุผลอันทรงพลังมากที่สุดข้อต่อไปก็คือความต้องการความปลอดภัย เป็นความรู้สึกประเภทที่ว่า มีผีใหญ่คอยดูแลท่านนั้นมีส่วนสำคัญมากในการกระตุ้นประชาชนให้ปรารถนาศรัทธาต่อพระเจ้า

บุคลิกภาพของพระเยซูคริสต์

ตอนนี้ ข้าพเจ้าใคร่จะพูดสักเล็กน้อยเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ว่า ข้าพเจ้ามักคิดว่าไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควรจากนักเหตุผลนิยม นั่นคือปัญหาที่ว่าพระเยซูเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดและฉลาดที่สุดหรือไม่? เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เราทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าพระเยซูเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดและฉลาดที่สุด (แต่) ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับทรรศนะนี้ ข้าพเจ้าคิดว่ามีหลายประเด็นที่ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับพระเยซูคริสต์มากกว่าที่ชาวคริสต์แท้ๆ จะเห็นด้วย ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าตัวเองจะสามารถเห็นคล้อยตามพระเยซูคริสต์ในทุกกรณีหรือไม่ แต่ข้าพเจ้าก็สามารถเห็นคล้อยตามพระองค์ได้มากกว่าชาวคริสต์แท้ๆ เสียอีก ท่านคงจำได้ถึงพระดำรัสที่พระองค์ตรัสว่า **“อย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของท่านให้หันแก้มซ้ายให้เขาด้วย”** (มธ. ๕/๓๙) นั่นไม่ใช่ศีลหรือหลักคำสอนใหม่ เล่าจื้อและพระพุทธเจ้าได้ใช้หลักคำสอนนี้ห้าหรือหกร้อยปีก่อนพระเยซูคริสต์ทั้งนั้นก็ไม่ใช้หลักคำสอนที่ชาวคริสต์ ยอมรับปฏิบัติในความเป็นจริง ตัวอย่างเช่น ข้าพเจ้าไม่สงสัยเลยว่า นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน (สแตนเลย์ บอลด์วิน) เป็นชาวคริสต์ ผู้มีศรัทธามั่นคงที่สุดคนหนึ่ง

แต่กระนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่แนะนำให้ท่านผู้ใดผู้หนึ่งไปตบแก้มของท่านนายกรัฐมนตรี ในความคิดเห็นของข้าพเจ้า ท่านอาจจะพบว่า ท่านนายกรัฐมนตรีคิดว่า คริสตภาษิตบหนักมีความหมายเชิงอุปมา

นอกจากนี้ ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่ข้าพเจ้าเห็นว่าดีเลิศ ท่านคงจำได้ที่พระเยซูคริสต์ตรัสว่า **“อย่าตัดสินใคร เพื่อว่าท่านจะได้ไม่ถูกตัดสิน”** ข้าพเจ้าไม่คิดว่าท่านจะพบว่า หลักคำสอนนั้นเป็นที่นิยมปฏิบัติในศาลของประเทศที่นับถือศาสนาคริสต์

ในสมัยนี้ข้าพเจ้าได้รู้จักท่านผู้พิพากษามากมายหลายท่านที่เป็นชาวคริสต์ด้วยศรัทธาเต็มเปี่ยม แต่ก็ไม่มีท่านผู้ใดรู้สึกวาทนกำลังประพตปฏิบัติในสิ่งที่ขัดกับหลักคำสอนศาสนาคริสต์พระเยซูคริสต์ยังตรัสอีกว่า **“ถ้าเขาจะขอลสิ่งใดจากท่านก็จงให้ อย่าเมินหน้าจากผู้ที่อยากขอยืมจากท่าน”** (มธ. ๕/๔๒) นั้นเป็นหลักคำสอนที่ดีมาก

ท่านประธานได้แจ้งให้ท่านทั้งหลายทราบแล้วว่า พวกท่านไม่ได้มาที่นี่เพื่อพูดเรื่องการเมือง แต่ข้าพเจ้าอดไม่ได้ที่จะตั้งข้อสังเกตว่าการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่แล้วมีการรณรงค์หาเสียงด้วยประเด็นปัญหาว่าเป็นเรื่องน่าปรารถนาเพียงไรที่จะเมินหน้าจากผู้ที่อยากขอยืมจากท่าน ดังนั้น เราจึงต้องสันนิษฐานว่า พวกเสรีนิยมและอนุรักษนิยมของประเทศนี้ประกอบไปด้วยบุคคลผู้ไม่เห็นด้วยกับคำสอนของพระเยซูคริสต์ เพราะแน่นอนว่าพวกเขาได้เมินหน้า ในโอกาส (ที่ถูกขอยืม) นั้น

และแล้วยังมีคริสตภาษิตอีกบทหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าคิดว่ามีความหมายมาก แต่ข้าพเจ้าไม่พบว่าภาษิตนี้เป็นที่นิยมปฏิบัติในหมู่เพื่อนชาวคริสต์ของเรา พระเยซูคริสต์ตรัสว่า **“ถ้าท่านปรารถนาความสมบูรณ์ จงไปขายสิ่งของที่ท่านมี และบริจาคแก่คนยากจน”** นั้นเป็นภาษิตที่ดีมาก แต่ก็อย่างที่พูดไว้แล้วคือ มันไม่ได้รับการปฏิบัติมากนัก ข้าพเจ้าคิดว่าคริสตภาษิตเหล่านี้ทั้งหมดเป็นสิ่งที่ดี แม้ว่าค่อนข้างยากที่จะปฏิบัติตามครบถ้วน ข้าพเจ้าไม่ได้ให้ปฏิญญาว่าจะปฏิบัติตามให้ครบถ้วน แต่กระนั้นก็ตาม สำหรับชาวคริสต์แท้ๆ กรณีนี้คงไม่เหมือนกัน

ข้อบกพร่องในคำสอนของพระเยซูคริสต์

เมื่อได้ยกความเป็นเลิศให้แก่ภาษิตเหล่านี้แล้ว ข้าพเจ้าก็มาถึงประเด็นที่ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่า คนเราสามารถยกให้พระเยซูคริสต์เป็นผู้มีปัญญาและความดีเป็นเลิศดังที่วาดภาพไว้ในพระคัมภีร์ ข้าพเจ้าขอพูด ณ ที่นี้ว่า ไม่ได้พาดพิงถึงปัญหาประวัติศาสตร์ในทางประวัติศาสตร์ยังเป็นที่น่าสงสัยว่าพระเยซูคริสต์มีพระชนม์ชีพอยู่จริง ๆ หรือไม่? ถ้าเคยมีอยู่จริง เราก็ไม่รู้อะไรเกี่ยวกับพระองค์ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงไม่แต่จะต้อง

ปัญหาด้านประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากมาก ข้าพเจ้าจะพูดถึงพระเยซูคริสต์ตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์คือ พระคัมภีร์ในเชิงบรรยายตามที่มันเป็น และในพระคัมภีร์นั้น เราจะพบบางสิ่งที่คุณไม่ฉลาดนัก

เรื่องหนึ่งก็คือ พระเยซูคริสต์มั่นใจว่าการคืนชีพของพระองค์จะเกิดขึ้นบนเมฆเรื่องรองก่อนการตายของคนทุกคนที่มีชีวิตอยู่ในสมัยนั้น มีข้อความในพระคัมภีร์หลายแห่งที่พิสูจน์เรื่องนั้น เช่น พระองค์ตรัสว่า “ท่านทั้งหลายต้องไม่เดินทางออกนอกเมืองของอิสราเอลจนกว่าบุตรมนุษย์จะเสด็จมา” พระองค์ยังตรัสอีกว่า “บางคนผู้กำลังยืนอยู่ที่นี่จะไม่ลิ้มรสความตาย จนกว่าบุตรมนุษย์จะเสด็จมาสู่อาณาจักรของพระองค์” ยังมีอีกหลายแห่งที่พูดไว้ชัดเจนว่า พระองค์เชื่อว่า การคืนชีพของพระองค์จะเกิดขึ้นในชั่วชีวิตของหลายคนที่มีชีวิตอยู่ยุคนั้น

นั่นเป็นความเชื่อของสาวกรุ่นแรกของพระองค์ และความเชื่ออันนี้ได้เป็นรากฐานของคำสอนทางศีลธรรมจำนวนมากของพระองค์ เมื่อพระองค์ตรัสว่า “จงอย่าคิดถึงวันพรุ่งนี้” และเรื่องอื่นๆ ทำนองนั้น ส่วนใหญ่เป็นเพราะพระองค์ทรงดำริว่าการคืนชีพจะมีขึ้นในไม่ช้า และเรื่องราวทางโลกธรรมดาสามัญไม่มีความสำคัญ ว่ากันตามความเป็นจริง ข้าพเจ้ารู้จักชาวคริสต์บางคน que เชื่อว่า การคืนชีพกำลังใกล้เข้ามา ข้าพเจ้ารู้จักบุคคลคนหนึ่งผู้ทำให้คนในที่ชุมนุมของเขาตกใจอย่างมากด้วยการบอกพวกเขาว่าการคืนชีพใกล้เข้ามาเต็มที่แล้ว แต่คนเหล่านั้นรู้สึกโล่งใจเมื่อพบว่า บุคคลผู้นั้นกำลังปลุกต้นไม้ในสวน ชาวคริสต์รุ่นแรกๆ เชื่อเรื่องการคืนชีพเสียจริงๆ จังๆ และพวกเขา ก็หยุดทำสิ่งต่างๆ เช่น ปลุกต้นไม้ในสวน เพราะพวกเขาเชื่อตามพระเยซูคริสต์ว่าการคืนชีพกำลังใกล้เข้ามา ในกรณีนี้พระเยซูคริสต์ไม่ได้ฉลาดเหมือนกับคนบางคน และพระองค์ไม่ใช่ผู้ฉลาดที่สุดแน่ๆ

ปัญหาทางศีลธรรม

แล้วท่านก็มาถึงปัญหาทางศีลธรรม ในทรรศนะของข้าพเจ้า มีข้อบกพร่องฉกาจฉกรรจ์มากในบุคลิกภาพด้านศีลธรรมของพระเยซูคริสต์ นั่นก็คือพระองค์

เชื่อเรื่องนรก ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีน้ำใจกรุณาเต็มเปี่ยมยอมไม่อาจเชื่อเรื่อง การลงโทษชั่วนิรันดร์ แน่ใจได้ว่า พระเยซูคริสต์ตามที่วาดภาพไว้ในพระคัมภีร์ ทรงเชื่อเรื่องการลงโทษชั่วนิรันดร์ และเรายังพบคำสาปแช่งหมู่คนผู้ไม่เชื่อฟังคำสอน ของพระองค์ ทศนคติเช่นนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับนักสอนศาสนา แต่มันลดทอน ความเป็นเลิศไร้เทียมทาน ตัวอย่างเช่น ท่านจะไม่พบทศนคติอันนั้นในโสคราติส ท่านจะพบว่า โสคราติสสุภาพอ่อนโยนต่อผู้ไม่ฟังคำพูดของเขา ในทรรคนะของข้าพเจ้า นักปราชญ์ผู้ปฏิบัติตนเช่นนั้น มีค่าสูงกว่านักปราชญ์ผู้แสดงอาการขัดเคือง บางทีทุกท่านคงจำได้ถึงเรื่องที่โสคราติสมักจะพูดกับผู้ไม่เห็นด้วยกับเขา

ท่านจะพบว่า พระเยซูคริสต์ตรัสไว้ในพระคัมภีร์ว่า **“งูทั้งหลาย เจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ ของงูพิษ ไฉนเจ้าจะหนีพ้นคำสาปแช่งของนรก?”** นั่นคือพระดำรัสที่ตรัสกับบุคคล ผู้ไม่ชอบคำสอนของพระองค์ ในความเห็นของข้าพเจ้าน้ำเสียงนี้ไม่ค่อยจะดีนัก ยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับนรกอย่างนี้อีกมาก แน่ละยังมีข้อความในคัมภีร์ที่ผ่านตาบ่อยๆ ว่าด้วยการทำบาปต่อพระวิญญูณบริสุทธิ์ **“ใครก็ตามพูดคัดค้านพระวิญญูณบริสุทธิ์ จะไม่ได้รับการอภัยทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า”** ข้อความนี้สร้างความทุกข์หมั่นหันต์ ให้แก่โลก เพราะคนทุกหมู่เหล่าจินตนาการว่า พวกเขาได้กระทำความบาปต่อพระวิญญูณ บริสุทธิ์และคิดว่า ไม่ได้รับการอภัยทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ข้าพเจ้านึกไม่ถึงจริงๆ ว่าคนที่มีใจกรุณาเป็นธรรมชาติจะนำความกลัวและความหวาดหวั่นพรันพรึงเช่นนั้นมาสู่โลกได้

และแล้วพระเยซูคริสต์ตรัสว่า **“บุตรมนุษย์จะใช้ทูตของท่านออกไป เก็บกวาด ทุกสิ่งที่ทำให้หลงผิด และบรรดาผู้ที่กระทำชั่วไปจากแผ่นดินของท่าน และจะทิ้งลงใน เตาไฟที่นั่นแหละจะเป็นที่ร้องไห้ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน”** (มธ. ๑๓/๔๑) พระองค์ทรงพรรณนา ต่อไปถึงเสียงร้องไห้ขบเขี้ยวเคี้ยวฟันด้วย คำประพันธ์บทแล้วบทเล่า และเป็นทีที่ประจักษ์ ชัดแก่ผู้อ่านว่าทรงมีความสุขที่ครุ่นคิดถึงเสียงร้องไห้ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน มิฉะนั้นแล้ว คำพูดประโยคนี้จะไม่เกิดขึ้นบ่อยอย่างนั้น

แน่นอนว่า ทุกท่านจำเรื่องเกี่ยวกับแกะและแพะได้ ในการคืนชีพพระองค์ตรัสกับแพะเพื่อแยกแกะออกจากแพะว่า “เจ้าทั้งหลายผู้ต้องแช่งสาป จงถอยไปจากเราเข้าไปอยู่ในไฟซึ่งไหม้อยู่เป็นนิตย์” (มธ. ๒๕/๔๑) พระองค์ตรัสต่อไปว่า “และสัตว์เหล่านี้จะเข้าไปอยู่ในไฟซึ่งไหม้อยู่เป็นนิตย์” และพระองค์ยังตรัสอีกว่า “ถ้ามือของท่านทำให้หลงผิด จงตัดทิ้งเสีย การมีมือด้วนแต่เข้าใจชีวิตดีกว่ามีสองมือแต่ตกนรกที่มีไฟลุกไหม้อยู่ตลอด ในที่นั้นตัวหนอนก็ไม่ตาย ไฟก็ไม่ดับเลย” (มก. ๑๐/๔๓) พระองค์ตรัสย้ำประโยคนั้นครั้งแล้วครั้งเล่า ข้าพเจ้าจำต้องพูดว่า ในความเห็นของข้าพเจ้า หลักคำสอนว่าไฟนรกเป็นเครื่องลงโทษคนบาปเป็นหลักคำสอนที่โหดร้าย มั่นนำความโหดร้ายสู่โลกและมอบความโหดร้ายทารุณแก่โลกหลายชั่วอายุคน ถ้าท่านเห็นว่าพระเยซูคริสต์เป็นคนคนเดียวกับผู้ที่น่ากบฏที่ก่เหตุการณั้พรรณนาไว้ พระเยซูคริสต์ตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์จะต้องถูกถือว่ามีส่วนรับผิดชอบต่อการนำความโหดร้ายมาสู่โลก

ยังมีเรื่องอื่นๆ ที่มีความสำคัญน้อยอีกหลายเรื่อง เช่นเรื่องหมูกาดาร์น ซึ่งเป็นกรณีที่ค่อนข้างจะไร้ความกรุณาต่อหมูที่ปล่อยวิญญานร้ายเข้าสู่ตัวหมู และทำให้วิ่งลงเขาตกทะเลไป ท่านจะต้องไม่ลืมว่า พระองค์ทรงสรรพเตชานุภาพย่อมสามารถขับไล่วิญญานร้ายให้หนีไป แต่พระองค์ก็เลือกส่งวิญญานร้ายเข้าสู่ตัวหมู

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องประหลาดเกี่ยวกับต้นมะเดื่อเทศ เรื่องนี้ทำให้ ข้าพเจ้านั่งตลอดเวลา ท่านคงจำสิ่งที่เกิดกับต้นมะเดื่อเทศได้ “พระองค์ทรงหิว พอทอดพระเนตรเห็นต้นมะเดื่อเทศมีใบต้นหนึ่งแต่ไกล จึงเสด็จเข้าไปดูว่าจะมีผลหรือไม่ ครั้นมาถึงต้นนั้นแล้วไม่เห็นมีผลมีแต่ใบเท่านั้น เพราะว่าฤดูผลมะเดื่อเทศยังมาไม่ถึง พระองค์จึงตรัสแก่ต้นนั้นว่า ‘ตั้งแต่นี้ไปจะไม่มีการได้กินผลจากต้นนี้เลย’” และปีเตอร์จึงทูลพระองค์ว่า “อาจารย์เจ้าข้า ขอได้ทอดพระเนตรดูต้นมะเดื่อเทศที่พระองค์ได้สาปแช่งไว้นั้นเหี่ยวแห้งไปแล้ว” (มก. ๑๑/๑๓-๒๑) นี่เป็นเรื่องแปลกประหลาดมาก เพราะยังไม่ใช้ฤดูมะเดื่อเทศออกผล ท่านจึงไม่อาจตำหนิต้นมะเดื่อเทศได้

ข้าพเจ้าไม่อาจสร้างความรู้สึกขึ้นในใจว่า พระเยซูคริสต์มีฐานะสูงส่งเทียบเท่าบุคคลอื่นๆ บางคนที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ไม่ว่าในด้านปัญญา หรือคุณธรรม ข้าพเจ้าคิดว่าในทั้งสองด้านนี้ ควรยกพระพุทธเจ้าและโสกราตีสไว้เหนือ พระเยซูคริสต์

องค์ประกอบด้านอารมณ์

ข้าพเจ้าได้พูดไว้แต่ต้นว่า เหตุผลแท้จริงที่ประชาชนยอมรับนับถือศาสนาไม่มีอะไรเกี่ยวกับการอ้างข้อพิสูจน์ ประชาชนยอมรับนับถือศาสนาบนพื้นฐานของอารมณ์ (ไม่ใช่เหตุผล) คนเรามักได้รับการบอกเล่าว่า เป็นสิ่งผิดมากที่โจมตีศาสนา เพราะว่าศาสนาทำให้คนมีคุณธรรม มีผู้บอกข้าพเจ้าอย่างนั้น แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ใส่ใจ

แน่นอนว่า ท่านทั้งหลายรู้จักเรื่องล้อเลียนข้อพิสูจน์ในหนังสือของ ซามูเอล บัทเลอร์ เรื่องคืนถิ่นเอเรวั่น ท่านคงจำได้ว่า ในหนังสือคืนถิ่นเอเรวั่น มีชายคนหนึ่ง ชื่อฮิกส์เดินทางไปถึงประเทศที่อยู่ห่างไกลหลังจากอยู่ที่นั่นชั่วระยะเวลาหนึ่งเขาก็ขึ้นบอลลูนหนีออกจากประเทศนั้น ยี่สิบปีต่อมาเขาย้อนกลับไปประเทศนั้นและพบศาสนาใหม่ ศาสนาหนึ่ง ในศาสนานั้นตัวเขาเองได้รับการกราบไหว้บูชาภายใต้ฉายานามว่า “โอรสพระอาทิตย์” กล่าวกันว่าเขาเหาะขึ้นสวรรค์ไปแล้ว เขาพบว่ากำลังจะมีการเฉลิมฉลองวันที่ระลึกการเหาะขึ้นสวรรค์ เขาได้ยืมศาสตราจารย์แซงกี้และศาสตราจารย์แพงกี้ สนทนากันว่า พวกเขาไม่เคยเห็นคนชื่อฮิกส์และหวังว่าจะไม่มีวันได้เห็น แต่พวกเขาก็เป็นพระมีตำแหน่งสูงในศาสนาโอรสพระอาทิตย์ ฮิกส์รู้สึกไม่พอใจอย่างมาก เขาเดินเข้าไปหาพระทั้งสองแล้วกล่าวว่า “ผมจะเปิดไป การตบตาประชาชนนี้ให้หมด ผมจะบอกประชาชนชาวเอเรวั่นว่าผมนี้แหละคือคนชื่อฮิกส์ และผมได้ลอยขึ้นฟ้าด้วยบอลลูน” ศาสตราจารย์ ทั้งสองตอบเขาว่า “ท่านต้องไม่ทำอย่างนั้น เพราะศีลธรรมของประเทศนี้ทั้งหมดอิงอาศัยเทพนิยายเรื่องนี้ เมื่อใดประชาชนรู้ว่า ท่านไม่ได้เหาะขึ้นสวรรค์ เมื่อนั้นพวกเขา จะกลายเป็นคนเลวร้าย” ดังนั้นฮิกส์ถูกชักจูงให้เห็นคล้อยตาม และเขาเดินทาง ออกจากประเทศนั้นอย่างเงิบๆ

นั่นคือแนวคิดที่ว่า พวกเราอาจกลายเป็นคนเลวร้ายกันหมดถ้าไม่ยึดศาสนาคริสต์ไว้เป็นหลัก สำหรับข้าพเจ้าแล้วมันดูเหมือนว่า ประชาชนผู้ยึดมั่นในศาสนาคริสต์เป็นคนเลวร้ายอย่างยิ่งในเกือบจะทุกด้าน ท่านจะพบข้อเท็จจริงแปลกประหลาดอันนี้ที่ว่า ยิ่งศาสนาประจำยุคมีอิทธิพลมากเท่าไร ความเชื่อมากมายแบบติดตำรา ก็ยิ่งฝังรากลึกเท่านั้น และยังความโหดร้ายมีมากขึ้นสถานการณ์ก็ยิ่งเลวร้าย ในสมัยที่เรียกกันว่า ยุคแห่งศรัทธาอันเป็นระยะที่ประชาชนมีศรัทธาเต็มเปี่ยมต่อศาสนาคริสต์ ได้มีการไต่สวนด้วยการทรมาน มีผู้หญิงโซคร้ายหลายล้านคนถูกเผาทั้งเป็น โทษฐานเป็นแม่มด และได้มีการใช้ความทารุณโหดร้ายทุกชนิดต่อประชาชนทุกหมู่เหล่าในนามของศาสนา

มองไปรอบๆ โลกแล้วท่านจะพบว่า ความเจริญก้าวหน้าแต่ละขั้นไม่ว่าในด้านความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน ในการปรับปรุงกฎหมายอาญา แต่ละครั้งในการก้าวเข้าหาการลดภาวะสงครามแต่ละก้าวในการก้าวไปสู่การปฏิบัติที่ดีขึ้นต่อคนผิวสี หรือในการเลิกทาส ความเจริญก้าวหน้าทางศีลธรรมที่เคยมีมาในโลกล้วนถูกขัดขวางอย่างต่อเนื่องโดยองค์การคริสตจักรแห่งโลก ข้าพเจ้าขอตราไว้เลยว่าศาสนาคริสต์ที่รวมเป็นองค์การคริสตจักรเคยเป็นและยังคงเป็นศัตรูตัวฉกาจของความก้าวหน้าทางศีลธรรมในโลก

คริสตจักรถ่วงความเจริญได้อย่างไร

ท่านอาจคิดว่า ข้าพเจ้าพูดเกินความจริง เมื่อบอกว่าศาสนาคริสต์เคยเป็นและยังคงเป็นศัตรูตัวฉกาจของความก้าวหน้าทางศีลธรรมในโลก ข้าพเจ้าไม่คิดว่าตัวเองพูดเกินความจริง ขอให้พิจารณาข้อเท็จจริงประการหนึ่ง ท่านจะเห็นด้วยกับข้าพเจ้าถ้าข้าพเจ้าเอ่ยขึ้นมา มันไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่น่าอภิมรмы แต่คริสตจักรชอบบีบบังคับให้คนเราต้องพูดถึงข้อเท็จจริงที่น่าอภิมรмыนั้น

สมมติว่าในโลกใบที่เรากำลังมีชีวิตอยู่ทุกวันนี้ ผู้หญิงอ่อนประสบการณ์คนหนึ่ง แต่งงานกับผู้ชายป่วยเป็นโรคบรูซ ในกรณีเช่นนี้ คริสตจักรจะบอกว่า “นี่เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์อันไม่อาจลบล้าง พวกท่านต้องอยู่กินด้วยกันตลอดชีวิต” และผู้หญิงคนนั้นจะไม่

สามารถดำเนินการอย่างไรก็ได้เพื่อป้องกันตัวเองจากการให้กำเนิดทารกผู้เป็นโรคบรูซ นั้นคือสิ่งที่ศาสนจักรคาทอลิกกล่าวไว้ ข้าพเจ้าขอบอกว่านั่นเป็นความโหดร้ายทารุณ คนที่มีความกรุณาโดยธรรมชาติ ซึ่งยังไม่ถูกปิดเบือนด้วยการยึดติดตำรา และธาตุแท้แห่งศีลธรรมยังไม่ตายด้านการรับรู้ความระทมทุกข์ของผู้อื่น คงไม่อาจยอมรับว่า มันเป็นเรื่องถูกต้องชอบธรรมที่จะให้เรื่องทำนองนั้นดำเนินต่อไป

นั่นเป็นเพียงตัวอย่างอันหนึ่งเท่านั้น คริสตจักรปัจจุบันยังมีวิธีการมากมาย ในการนำความทุกข์อันไม่สมควร และไม่จำเป็นมาสู่ประชาชนทุกหมู่เหล่าด้วยการประกาศย่ำสิ่งที่เขาเรียกว่า ศีลธรรม และก็อย่างที่เราพบกันแล้วคริสตจักรส่วนใหญ่ ยังคงเป็นศัตรูของความเจริญก้าวหน้าทุกอย่าง ที่เป็นเครื่องลดทอนความทุกข์ยากในโลก ทั้งนี้ เพราะคริสตจักรได้เลือกปะยี้ห้อว่าศีลธรรมให้แก่กฎของความประพฤติ ที่คับแคบและไม่เป็นไปเพื่อความสุขของมนุษย์ พอท่านกล่าวว่าควรทำสิ่งนี้หรือสิ่งนั้น เพราะมันสร้างความสุขให้แก่มนุษย์ คริสตจักรกลับคิดว่าสิ่งนั้นไม่เห็นจะเกี่ยวข้องกับ เรื่อง (ความสุข) นั้นเลย นั่นคือ “ความสุขของมนุษย์ทำอะไรให้แก่ศีลธรรมได้บ้าง? จุดมุ่งหมายของศีลธรรมไม่ใช่เพื่อสร้างความสุขให้กับประชาชน”

ความกลัวเป็นรากฐานของศาสนา

ข้าพเจ้าคิดว่า ศาสนาส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนความกลัวส่วนหนึ่ง ได้แก่ความกลัว สิ่งลึกลับและอีกส่วนหนึ่งก็อย่างที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว เป็นความปรารถนาที่จะรู้สึกว่ามีพี่ใหญ่ยืนอยู่เคียงท่านในยามที่ท่านมีความทุกข์ หรือมีกรณีพิพาท ความกลัวเป็นรากฐานของทุกสิ่ง กลัวสิ่งลึกลับ กลัวความพ่ายแพ้ และกลัวตาย ความกลัวเป็นบิดาของความโหดร้าย ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลก ถ้าความโหดร้ายและศาสนาจะคล้องแขนเคียงคู่กันไป ทั้งนี้เพราะความกลัวเป็นรากฐานของทั้งสองสิ่ง

ในโลกนี้ เราเพิ่งเริ่มเข้าใจสิ่งต่างๆ และเริ่มเป็นนายเหนือสิ่งเหล่านั้นด้วยการช่วยเหลือจากวิทยาศาสตร์ ซึ่งเดินรูดหน้าทีละก้าวด้วยการใช้กำลังต่อต้าน

ศาสนาคริสต์ ต่อต้านคริสตจักร และต่อต้านการขัดขวางจากข้อบังคับเก่าแก่ทั้งปวง วิทยาศาสตร์สามารถช่วยเราให้หลุดพ้นจากความหวาดกลัวซึ่งแทรกซึมชีวิตมนุษย์ มาหลายชั่วอายุคน วิทยาศาสตร์สามารถสอนเรา และหัวใจของเรา ก็สอนเราให้ยุติ การมองหาเครื่องสนับสนุนจากจินตนาการและยุติการสร้างแนวร่วมจากฟากฟ้า (พระเจ้า) แต่ทว่าให้มองกลับลงมาที่ความเพียรของเราเองในอันที่จะสร้างโลกนี้ให้เป็นสถานที่ เหมาะแก่การดำรงชีวิตแทนสถานที่ชนิดที่คริสตจักรในประเทศเหล่านี้ได้สร้างขึ้นมา

เราต้องทำอะไรบ้าง

เราต้องการยืนบนขาของเราเองและมองโลกตรงๆ เพื่อดูข้อเท็จจริงทั้งดีและเลว ดูความงามและความน่าเกลียดของโลกมองโลกตามที่มันเป็น และไม่กลัวโลก เอาชนะ เป็นนายเหนือโลกด้วยปัญญา ไม่ยอมสยบเป็นทาสความกลัวที่เกิดมาจากโลก แนวคิดเรื่อง พระเจ้าทั้งหลายเกิดมาจากลัทธิคติของตะวันออกสมัยโบราณ มันไม่มีค่าสำหรับเสรีชน เวลาท่านได้ยินคนในโบสถ์ประณามตัวเองและพูดว่า ตัวเขาเป็นคนบาปผู้กำลังเสวยผลทุกข์ และอื่นๆ มันปรากฏเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจและไร้ค่าสำหรับมนุษย์ ผู้เคารพตนเอง

เราควรยืนขึ้นมองดูโลกตรงๆ อย่างเปิดเผยจริงใจ ควรสร้างสรรค์โลกให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถ้าโลกนี้ไม่ดีอย่างที่คิดหวัง กระนั้นมันก็จะดีกว่า โลกที่คนอื่นๆ ได้สร้างสรรค์มาในทุกยุคที่ผ่านมา (การสร้างสรรค์) โลกที่ดี ต้องการความรู้ ความกรุณา และความกล้าหาญ มันไม่ต้องการความอาลัยอารมณ์กับอดีต หรือการผูกมัดปัญญา ความคิดอิสระด้วยคำพูดที่เปล่งจากปากของคนไร้ปัญญาในอดีตกาลนานมาแล้ว มันต้องการ โลกทรรศน์ที่กล้าหาญและปัญญาความคิดที่อิสระ มันต้องการความหวังสำหรับอนาคต มันไม่ต้องการมองย้อนสู่ออดีตที่ตายไปแล้ว ซึ่งเป็นอดีตที่เราเชื่อว่าจะถูกอนาคต ที่ปัญญาของเราสร้างสรรค์แซงข้ามหน้าไปไกลลิบ



การโคลนมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา*

รศ.ดร. สมภาร พรมทา

ป.ช. ๘, พช.บ., อ.ม., อ.ด.(ปรัชญา)

อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นที่เราจะพิจารณากันในบทความนี้คือ พระพุทธศาสนา มองเรื่อง “แก่นสาร” หรือ “คุณค่า” ของชีวิตมนุษย์อย่างไร เพื่อให้เข้าใจว่าอะไรคือสาระสำคัญของประเด็นนี้ ชัดขึ้นผู้วิจัยขอเกริ่นสั้นๆ ดังนี้ว่า ปัจจุบันงานวิจัยทางด้านชีววิทยาและการแพทย์ส่วนหนึ่ง เกี่ยวข้องกับการดัดแปลงธรรมชาติของมนุษย์ในระดับลึกเช่นการดัดแปลงพันธุกรรม ปรัชญาการณีก่อให้เกิดคำถามว่า งานศึกษาค้นคว้าหรือทดลองเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ ในระดับลึกเช่นนี้เป็นสิ่งที่สังคมควรอนุญาตให้ทำได้หรือไม่ มีผู้เสนอความคิดว่า ก่อนที่สังคมจะตอบว่าอย่างไรได้นั้น เราจะต้องถามกันเป็นเบื้องต้นว่าการกระทำเช่นนี้ แม้จะเกิดจากความปรารถนาดีก็ยังคงอาจถือว่าเป็นเรื่องผิดจริยธรรมหรือไม่ ถ้าเรา ตอบคำถามนี้ได้ เราก็จะตอบได้ว่าสังคมควรอนุญาตสิ่งนี้หรือไม่ มีผู้เสนอความคิดว่าการ ศึกษาวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงมนุษย์ในระดับลึกนั้นเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม ไม่ว่าจะเกิดจากแรงจูงใจเช่นใดก็ตาม เพราะชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเอง คุณค่าที่ว่านี้ก็คือคุณค่าที่จะเป็นอย่างไรหรือเป็นอย่างไรที่ธรรมชาติสร้างไว้ หรือเป็นอย่างไรที่พระเจ้าได้ทรงออกแบบไว้ การศึกษาค้นคว้าเหล่านี้ผิดเพราะก้าวข้าม คุณค่านั้น หรือผิดเพราะเป็นการแสดงความไม่เคารพในคุณค่าของชีวิตนั้น โดยทั่วไปผู้ที่คิดเห็นไปในทางนี้ในโลกตะวันตกนั้นมักได้แก่ผู้ที่เชื่อถือคริสต์ศาสนา สำนักวาติกันนั้นมีมติชัดเจนว่าการศึกษาทดลองที่เป็นไปเพื่อเปลี่ยนแปลงมนุษย์

*บทความวิจัยนี้เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การโคลนมนุษย์และวิจัยเซลล์ต้นแบบ : ทัศนะของพระพุทธศาสนา” ที่ผู้วิจัยกำลังดำเนินการอยู่ โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นงานวิจัยสามปี เริ่มจากปี ๒๕๔๗ จะสิ้นสุดในปี ๒๕๕๓ นี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้สนับสนุนให้ทุน ทำให้ได้มีโอกาสปลีกเวลาจากการที่ต้องทราบดีดั่งชีพมา “นั่งคิด” ในเรื่องทีลึกลับและยากที่จะตอบนี้

ในระดับลึกเช่นระดับพันธุกรรม หรือเป็นไปเพื่อก่อให้เกิดชีวิตที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางของพระเจ้า (หรือของธรรมชาติ) เช่น การโคลนมนุษย์ต้องถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม เหตุผลหลักๆ ของสำนักวาติกันก็คือเหตุผลเรื่องการไม่เคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ได้กล่าวมาแล้ว จากที่กล่าวมานี้เราจะเห็นว่าทัศนะที่ว่าคุณค่าหรือแก่นสารของความเป็นมนุษย์มีหรือไม่ หากมีสิ่งนั้นคืออะไร จะเป็นรากฐานโดยตรงของทัศนะทางชีวจริยศาสตร์ส่วนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ ดังนั้น เราจึงต้องพิจารณาปัญหานี้จากแง่มุมของพระพุทธศาสนา ก่อนเมื่อเรากำลังจะก้าวไปศึกษาว่าพระพุทธศาสนามีทัศนะทางชีวจริยศาสตร์อย่างไรต่อไป

เราจะพิจารณาทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ (๑) ส่วนแรกจะพิจารณาว่าสิ่งที่เรียกว่าแก่นสารหรือคุณค่าของชีวิตนั้นพระพุทธศาสนาถือว่ามีอยู่หรือไม่ ถ้ามีสิ่งนั้นคืออะไร ถ้าไม่มีทำไมพระพุทธศาสนาจึงคิดเช่นนั้น (๒) ส่วนที่สองเราจะพิจารณาว่าในกรณีที่พระพุทธศานายอมรับว่ามีคุณค่าของชีวิต คุณค่าที่ว่านั้นสามารถถูกก้าวก่ายได้ในกรณีเช่นใดบ้างหรือไม่ การศึกษาวิจัยในทางชีววิทยาและการแพทย์เพื่อเปลี่ยนแปลงมนุษย์อย่างลึกซึ้งนั้นจะถือว่าเป็นการไม่เคารพคุณค่าของชีวิตหรือไม่

แก่นสารของชีวิตมีหรือไม่ ถ้ามีคืออะไร

เราจะเริ่มกันที่เรื่องแรก เนื่องจากคำว่าคุณค่านั้นมีความหมายกว้างและไม่ชัดเจน ผู้วิจัยคิดว่าเราสมควรที่จะตกลงกันในเบื้องต้นนี้เสียก่อนว่าจะใช้คำนี้ในความหมายใด ในที่นี้เราจะกล่าวถึงคุณค่าในความหมายว่า (ก) แก่นสารที่มีอยู่บางอย่าง (Existing Essence) ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับการกำหนดของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างนั้นโดยไม่จำเป็นว่าจะต้องมีคนรับรู้หรือไม่ (ข) แก่นสารที่ว่านั้นเป็นสิ่งที่สูงส่งดีงามในตัวเอง (Being Exalted in Itself) โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องมีคนให้ค่าหรือไม่ จากความหมายนี้จะเห็นว่าบางอย่างที่เราคิดว่ามีค่าอาจจะไม่ได้มีค่าตามนิยามข้างต้น เช่น ทองคำนั้นมีค่าเพราะมนุษย์กำหนด

จริงอยู่ที่คำดังกล่าวมาจากแก่นสารบางอย่างของทองอันได้แก่ความเป็นของหายาก แต่ความเป็นของหายากนั้นก็ไม่ได้มีนัยของการเป็นสิ่งสูงส่งดีงาม ผิดกับคนดีที่มีคุณสมบัติครบทั้งสองประการคือคนดีมีแก่นสารบางอย่างในตัวคือความดี (เช่นความเมตตา ความเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทนหรือชื่อเสียง) และแก่นสารที่ว่านั้นเป็นสิ่งที่สูงส่งในตัวมันเองคนดีอาจเหมือนทองคำคือหายาก แต่ความหายากของคนดีก็ต่างจากความหายากของทองตรงที่ความหายากในคนดีนั้นมีคุณสมบัติในแง่ที่เป็นสิ่งสูงส่งดีงาม ซึ่งความหายากในทองไม่ได้มีสิ่งนี้ (เราอาจเข้าใจความแตกต่างระหว่างความหายากของทองกับคนดีได้เช่นว่าความหายากของทองนั้นไม่เกี่ยวกับการทำให้โลกนี้ดีขึ้น แต่ความหายากของคนดีนั้นเกี่ยวข้อง หมายความว่า การมีคนดีทำให้โลกดีขึ้น แต่ทองไม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ความหายากประเภทที่เกี่ยวกับการทำให้โลกนี้ดีขึ้นเราจึงถือว่าเป็นสิ่งสูงส่งดีงามในตัวมันเอง)

มีผู้เข้าใจว่าพระพุทธศาสนาไม่สอนว่าชีวิตมนุษย์มีแก่นสารโดยอ้างหลักธรรมที่สำคัญๆ เช่นอนัตตาและสุญญตาสนับสนุนความเข้าใจที่ว่านั้น โดยความหมายของคำอนัตตาแปลว่าปราศจากแก่นสาร (Non-Substantial) ส่วนสุญญตาก็แปลว่าว่างเปล่าจากแก่นสาร (Empty of Substance) ดังนั้นการที่มีผู้เข้าใจเช่นนั้นต้องนับว่าเป็นเรื่องที่ดูเหมือนจะสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จะอย่างไรก็ตาม คำว่าแก่นสารที่เรากำลังพิจารณากันในขณะนี้ผู้วิจัยคิดว่ามีความหมายกว้างกว่าที่ผู้ที่เข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนาข้างต้นกล่าวถึงแก่นสารนั้นอาจมีได้อย่างน้อยสองอย่างคือ “แก่นสารทางกายภาพ” (Physical Substance) กับ “แก่นสารอันเป็นนามธรรม” (Abstract Substance) แก่นสารทางกายภาพนั้นผู้วิจัยหมายถึงแก่นสารในความหมายของเนื้อหนังตัวตนหลักอนัตตาและสุญญตาในพระพุทธศาสนานั้นผู้วิจัยเข้าใจว่าปฏิเสธแก่นสารในความหมายนี้เท่านั้น สิ่งที่เรียกว่าอัตตา หรืออาตมัน หรือชีวะ หรือ Soul นั้น หากใช้ในความหมายของสิ่งที่เป็นตัวตน หรือสิ่งที่มีเนื้อหนังไม่ว่าเนื้อหนังนั้นจะปรากฏแก่ประสาทสัมผัสของมนุษย์หรือไม่ ผู้วิจัยก็จัดให้อยู่ในกลุ่มของแก่นสารทางกายภาพ

ที่ว่าเป็นเช่นนั้น ยังมีแก่นสารอีกแบบหนึ่งที่ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เป็นเนื้อเป็นหนังหรือเป็นตัวตน แต่หมายถึงความเปี่ยมเต็มสมบูรณ์ในแง่ใดแง่หนึ่ง ยกตัวอย่างเช่นเด็กสองคนถูกเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน คนแรกเป็นลูกเศรษฐี ไม่ต้องทำงาน มีคนรับใช้ชีวิตของเด็กคนนี้ไม่เคยต้องลงแรงอะไรเลย แต่ก็มีทุกสิ่งที่ต้องการเพราะความร่ำรวยของพ่อแม่ ส่วนเด็กอีกคนเกิดในครอบครัวยากจนเป็นคนขยันสู้ชีวิต อะไรก็ตามแต่ที่เด็กคนนี้มี เช่น เงินค่าขนมที่โรงเรียนล้วนมาจากแรงของตนทั้งสิ้น เด็กคนแรกนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีชีวิตที่กลวงเปล่า แต่เด็กคนหลังมีชีวิตที่เป็นแก่นสาร แก่นสารในที่นี้ได้แก่ความเปี่ยมเต็มสมบูรณ์ในระดับที่เด็กสามารถกระทำได้ ผู้วิจัยคิดว่าพระพุทธศาสนาแม้จะปฏิเสธแก่นสารแบบแรก แต่ก็ไม่ปฏิเสธแก่นสารแบบหลังนี้ คำสอนบางอย่างในพระพุทธศาสนา เช่นคำสอนเรื่องบารมีก็มีความหมายส่อไปในทำนองที่ว่าพระพุทธศาสนายอมรับว่ามีแก่นสารที่เรียกว่าความเปี่ยมเต็ม (Fulfillment) นอกจากจะสอนว่ามีพระพุทธศาสนายังสอนต่อไปด้วยว่าแก่นสารประเภทนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์พึงแสวงหา

เราอาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาแก่นสารมีสองแบบ แบบแรกเป็นคุณสมบัติของสิ่งของ (Thing) แบบที่สองเป็นคุณสมบัติของการกระทำ (Action) เราจะใช้กรอบการจำแนกนี้พิจารณาว่าในท้ายที่สุดแล้วพระพุทธศาสนา มองว่าชีวิตมนุษย์มีแก่นสารหรือคุณค่าอะไรหรือไม่ หากมีสิ่งนั้นคืออะไร ในแง่สิ่งของชีวิตมนุษย์พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการประกอบกันเข้าขององค์ประกอบห้าส่วน ที่เรียกว่าขันธุ์ห้า ขันธุ์ห้านี้พระพุทธองค์ตรัสว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตา พิจารณาจากสิ่งที่กล่าวมานี้ดูเหมือนว่าชีวิตมนุษย์ในแง่ที่เป็นสิ่งของนั้นดูจะไม่พามีแก่นสารอะไร จะอย่างไรก็ตาม การพิจารณาแล้วสรุปเช่นนี้น่าจะเป็นการรวบรัดจนเกินไป มีคำสอนบางส่วนในพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยคิดว่าเมื่อใช้พิจารณา ร่วมกับคำสอนเรื่องขันธุ์ห้าและไตรลักษณ์แล้วจะช่วยให้เรามีความรอบคอบรอบด้าน ในการพิจารณาคุณค่าของชีวิตในแง่ที่เป็นสิ่งของมากขึ้น

หลักธรรมที่เราจะนำมาพิจารณาร่วมนี้จะต่างจากหลักธรรมอย่างเช่นชั้นห้า ไตรลักษณ์ ตรงที่ไม่ใช่หลักธรรมที่มีเนื้อหาตรงไปตรงมาต่อสติความหรืออธิบายเพิ่มเติม โดยโยงไปหาหลักธรรมอื่นๆ เช่น มีพระพุทธวจนะตรัสว่า “การเกิดมาเป็นมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่ได้มาอย่างยากเย็น” (กิจโณ มนุสฺสปฏิลาโก) (ขุ. ธ. ๒๕/๒๔) ข้อความใน พระไตรปิฎกบางแห่ง (ม. อุ. ๑๔/๔๘๑) ก็กล่าวถึง รายละเอียดว่าทำไมพระพุทธองค์ จึงทรงสอนว่าการเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นยากลำบาก ดังข้อความต่อไปนี้

“ภิกษุทั้งหลาย มีคนโยนท่อนที่เป็นบ่วงลงไปในมหาสมุทรท่อนนั้นถูกลมตะวันออก พัดไปทางทิศตะวันตก ถูกลมตะวันตกพัดไปทางทิศตะวันออก ถูกลมเหนือพัดไปทาง ทิศใต้ ถูกลมใต้พัดไปทางทิศเหนือ มีเต้าตาบอดตัวหนึ่งอยู่ในมหาสมุทรนั้นล่องไปร้อยปี เต้าตาบอดนั้นจึงจะผุดขึ้นมาเหนือน้ำครั้งหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอคิดว่าอย่างไร เต้าตาบอดตัวนั้นจะเอาคอสวมเข้าที่ท่อนนั้นได้บ้างไหม”

“ข้อนั้นเป็นไปได้ไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเป็นไปได้ก็คงต้องใช้เวลาอันยาวนาน มาก พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย แต่การที่เต้าตาบอดตัวนั้นจะเอาคอสวมเข้าที่ท่อนนั้นได้ก็ยิ่ง จะเร็วกว่าการที่คนชั่วทำบาปตกนรกแล้วจะกลับมาเกิดเป็นคนอีก เพราะอะไร ภิกษุทั้งหลาย เพราะคนชั่วไม่ประพฤติธรรม ไม่ประพฤติสงบ ไม่ทำกุศล ไม่ทำบุญ มีแต่ข่มเหงกันเอง มีแต่เบียดเบียนผู้อ่อนแอ”^๑

ข้อความข้างต้นนี้บอกเราว่า พระพุทธศาสนาเห็นว่าโอกาสที่เราจะได้เกิดเป็นมนุษย์ นั้นยากเสียยิ่งกว่าการที่เต้าตาบอดที่ร้อยปีจะโผล่ขึ้นมา เหนือน้ำจะโชคดีเอาหัวสวมเข้ากับ

^๑เสวยถาปิ ภิกฺขเว บุริโส เอกจฉิคคพี ๒ คัม มหาสมุทเท ปกฺขิเปยฺย ๖ ตเมเน ปฺรตฺถิโม วาโต ปจฺฉิเมเน สหฺเรยฺย ปจฺฉิโม วาโต ปฺรตฺถิเมเน สหฺเรยฺย อุตฺตโร วาโต ทกฺขิเณเน สหฺเรยฺย ทกฺขิเณ วาโต อุตฺตเรเน สหฺเรยฺย ๖ ตตฺตราสฺส กาเณ กจฺฉโป โส วสฺสสฺตสฺส อจฺจเยเน สกึ อุมฺมุขฺเซยฺย ๖ ตํ ก็ มณฺเฑถ ภิกฺขเว อปิ นุ โส กาเณ กจฺฉโป อมุสฺมี เอกจฉิคคพี ๒ ยุเค คีว ปเวเสยฺยาติ ๖ โน เหนฺตํ ภนฺเต ยถิ นฺนุ ภนฺเต กทาจิ กรหฺจิทฺถสฺส อทฺฐโน อจฺจเยนาติ ๖ ขิปปตฺโร โข โส ภิกฺขเว กาเณ กจฺฉโป อมุสฺมี เอกจฉิคคพี ๒ ยุเค คีว ปเวเสยฺย ๖ อโต ทฺลลภตฺราหํ ภิกฺขเว มนุสฺสสฺตํ วทามิ สกึ วินิปาตคเตเน พาเลน ตํ กิสฺส เหนฺตํ น เหนฺตถ ภิกฺขเว อตฺถิ ๒ มฺมจฺริยา สมจฺริยา กุสฺลกิริยา ปุณฺณกิริยา อณฺณมณฺณชาทิกา เอตถ ภิกฺขเว วตฺตติ ทุพฺพลมาริกา ๖

หุ่นที่มีลักษณะเป็นวงกลมๆ เล็กๆ ภายในมหาสมุทรที่กว้างใหญ่ไพศาลและเต็มไปด้วยคลื่นลมที่กระโชกพัดให้หุ่นนั้นซัดไปมาไม่อยู่กับที่ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะโดยธรรมชาติพื้นฐานนั้นมนุษย์มีแนวโน้มที่จะดึงไปในทางความชั่วมากกว่าความดี (ตัวอย่างง่ายๆ ก็เช่นคนเราเวลาที่ต้องทำความดีเช่นขยันอ่านหนังสือมักต้องรู้สึกฝืน แต่เวลาที่ทำความชั่วเช่น ไม่อ่านหนังสือแต่นอนดูโทรทัศน์เราจะไม่รู้สึกว่าฝืน ดีชั่วในที่นี้ นิยามจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา คืออาจกล่าวให้เข้าใจง่ายว่าหมายถึงการกระทำที่เป็นไปตามปัญญา ส่วนชั่วนั้นคือการกระทำที่เป็นไปตามอำนาจของกิเลส พระพุทธศาสนาวิเคราะห์ว่า โดยพื้นฐานทั่วไปมนุษย์มีแนวโน้มที่จะทำตามกิเลสมากกว่าปัญญา ดังนั้นเวลาที่ทำตามปัญญาเราจะรู้สึกฝืนแต่เวลาที่ทำตามกิเลสเราจะไม่รู้สึกเช่นนั้น) เพราะธรรมชาติพื้นฐานที่ว่านี้ คนส่วนใหญ่จึงทำความชั่วมากกว่าทำความดี เมื่อทำความชั่วก็จะได้รับผลคือต้องไปเกิดในอบายภูมิต่างๆ เช่นนรก สรูปคือคนในโลกนั้นหลังจากตายแล้วจะได้มาเกิดเป็นคนอีกนั้นเป็นจำนวนน้อยมากการที่เราได้เกิดมาเป็นคนในชาตินี้ จึงถือว่าเป็นโอกาสที่ดีงามมาก การมองชีวิตว่าเป็นโอกาสดีงาม เช่นนี้อาจนำไปสู่การตีความว่าชีวิตนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเองได้

เมื่อพิจารณาทัศนะข้างต้นเข้ากับเรื่องซันส์ห้าและไตรลักษณ์ จะทำให้เรามองเห็นภาพของชีวิตตามทัศนะของพระพุทธศาสนาได้ว่า จริงที่ชีวิตนี้ประกอบขึ้นจากส่วนประกอบห้าอย่างที่ไม่จีรังยั่งยืนและไม่มีแก่นสารที่ถาวร แต่ชีวิตนี้ก็เป็สิ่งที่มีคุณค่าในความหมายอย่างน้อยสองอย่างคือ (๑) ชีวิตนี้เป็นโอกาสอันงดงามซึ่งโอกาสที่ว่านี้เป็นผลมาจากความดีที่ได้กระทำมาในอดีตชาติ (๒) โอกาสอันงดงามที่ว่านั้นจะเป็นพื้นฐานของการแสวงหาหรือสร้างความเปี่ยมเต็มให้แก่ชีวิต เราอาจใช้ชีวิตของพระพุทธองค์เองเพื่ออธิบายความหมายสองอย่างของชีวิตข้างต้น พระพุทธองค์นั้นในแง่ที่ทรงเป็นมนุษย์ก็เหมือนคนทั่วไปคือชีวิตของพระองค์ประกอบขึ้นจากองค์ประกอบห้าอย่างที่ไม่จีรังยั่งยืน ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ในโลกเป็นเวลา ๘๐ ปี จากนั้นก็ทรงจากโลกนี้ไปเหมือนคนอื่นๆ นี่คือนิพพานการณี่เกี่ยวกับความเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตาของซันส์ห้าที่ประกอบกัน

เข้าเป็นชีวิตของพระองค์ จะอย่างไรก็ตามการที่ทรงเกิดมาเป็นมนุษย์ในชาตินี้ก็ถือเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ได้ทรงทำความดีมาในอดีตชาติ ความดีเหล่านั้นเป็นพื้นฐานของการที่ได้ทรงกระทำความดีมากมายในปัจจุบันภายในร่างกายที่ไม่จีรังยั่งยืนนั้นมีบางสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน สิ่งนี้บางครั้งทรงเรียกว่า “ธรรม” หรือ “ธรรมกาย” แม้จะมีความเห็นต่างกันในเชิงปรัชญาในหมู่นักคิดทางพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมาในการทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” หรือ “ธรรมกาย” นี้ แต่สิ่งที่ทุกฝ่ายดูจะเห็นเหมือนกันก็คือเห็นว่าเป็นผลของการใช้ชีวิตที่ไม่จีรังยั่งยืนนี้เอง “สร้าง” ขึ้น พิจารณาจากแง่นี้ชีวิตนี้ก็มีคุณค่าตรงที่เราสามารถใช้มันสำหรับสร้างสิ่งที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นอมตะได้ พระธรรมในพระพุทธศาสนานั้นท่านกล่าวว่าเป็นอมตะ (อกาลิก-*Timeless*) พระธรรมนั้นแรกสุดหมายถึงคุณธรรม (Virtue) ที่ทรงสร้างขึ้นในพระองค์เองเช่นพระเมตตาพระปัญญา ต่อมาก็หมายถึงหลักการในการทำให้คุณธรรมเหล่านั้นปรากฏขึ้นในชีวิตของใครก็ได้ (Principles of Virtue Making) ความเป็นอมตะของพระธรรมก็สามารถอธิบายได้โดยสัมพันธ์กับความหมายทั้งสองนั้น

การวิเคราะห์คุณค่าของชีวิตที่กระทำมาข้างต้นนั้นเป็นไปในทาง “ปรัชญา” (Philosophical) ยังมีวิธีการวิเคราะห์คุณค่าของชีวิตอีกแบบหนึ่งที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยขอเรียกการวิเคราะห์แบบนี้ว่าการวิเคราะห์ทาง “จิตวิทยา” (Psychological) คุณธรรมที่พระพุทธศาสนาสอน เช่น เมตตา กรุณา อหิงสา ปัญญา เป็นต้นนั้น เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากกระบวนการคิดบนพื้นฐานของการวิเคราะห์ในเชิงจิตวิทยา เราจะพิจารณาเมตตาเป็นตัวอย่งถามว่าทำไมพระพุทธศาสนาจึงสอนว่าความเมตตาเป็นความดี มีนักปรัชญาตะวันตกบางคนคิดว่าคนเราสามารถเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องจำเป็นต้องเมตตาใคร เช่น นักปรัชญาอเมริกันชื่อ Ayn Rand (ผู้แต่งหนังสือ *The Virtue of Selfishness*) ที่เสนอความคิดว่าความเห็นแก่ตัวก็เป็นคุณธรรมได้ ความเห็นแก่ตัวนั้นหมายถึงการที่เราคิดถึงแต่ตัวเองไม่คิดถึงผู้อื่นหรืออาจจะหมายถึงการคิดถึงตัวเองก่อนแล้วค่อยคิดถึงผู้อื่น แต่เมตตานั้นหมายถึงการคิดถึงผู้อื่นก่อนตนเอง

หรือคิดถึงผู้อื่นไปพร้อมๆ กับการคิดถึงตนเองในแง่ที่ความเห็นแก่ตัวก็ยื่นอยู่ตรงกันข้ามกับความเมตตาเหตุผลที่ความเมตตาเป็นคุณธรรมในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นก็คือ เพราะพระพุทธศาสนาพิจารณาว่าความเมตตามีความหมายสื่อถึงการเคารพในชีวิตของผู้อื่น ในแง่ที่พระพุทธศาสนาก็อาจวิจารณ์แนวคิดของนักปรัชญาคนที่เอ๋ยถึงเมื่อสักครู่ว่า ความเห็นแก่ตัวในความหมายของการที่ต่างคนต่างก็ดูแลชีวิตตนให้ดีแล้วสังคมก็จะสงบสุขนั้นขาดมิติของการเคารพในชีวิตของผู้อื่นไป ดังนั้น ในท้ายที่สุดแล้ว หากความเห็นแก่ตัวจะเป็นคุณธรรมได้ คุณธรรมนั้น ก็เป็นแต่เพียงคุณธรรมของ “ตัวฉัน” ไม่ใช่คุณธรรมของ “พวกเราทั้งหมด” อย่างเมตตาที่พระพุทธศาสนาสอน

ในพระสูตร (สํ. มหา. ๑๙/๑๔๕๙-๖๒) บางครั้งเมื่อพระพุทธองค์จะทรงสอนหลักธรรม ที่เกี่ยวข้องกับ การแสดงความเคารพในชีวิตผู้อื่น เช่น ศีลห้า จะทรงอธิบายเหตุผลว่าทำไมเราจึงควรเคารพในชีวิตของผู้อื่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ‘ธรรมปริยายที่ควรน้อมเข้ามาในตน’ เป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ถ้าผู้ใดจะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นย่อมไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง ถ้าเราจะปลงคนอื่นผู้อยากเป็นอยู่ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับเขาด้วยเช่นกัน สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา สิ่งนั้นก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะทำสิ่งนั้นกับผู้อื่นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นเมื่อพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามส่วนอย่างนี้

พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ถ้าผู้ใดจะถือเอาสิ่งของที่เรามิได้ให้ด้วยอาการขโมยข้อนั้นย่อมไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง ถ้าเราจะถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมยข้อนั้น

ก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับเขาด้วยเช่นกัน สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่รักที่ชอบใจของเรา สิ่งนั้นก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะทำสิ่งนั้นกับผู้อื่นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นเมื่อพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากอกุศลนาทานด้วยชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากอกุศลนาทานด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากอกุศลนาทานด้วยกายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามส่วนอย่างนี้

พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่งอริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ถ้าผู้ใดจะมาล่วงละเมิดภริยาของเรา ข้อนั้นย่อมไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง ถ้าเราไปล่วงละเมิดภรรยาคนอื่น ข้อนั้นก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับเขาด้วยเช่นกัน สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา สิ่งนั้นก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับคนอื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะทำสิ่งนั้นกับคนอื่นได้อย่างไร อริยสาวกนั้น พิจารณาเห็นดังนี้แล้วตนเองย่อมงดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วยชักชวนผู้อื่นให้งดเว้น จากกาเมสุมิจฉาจารด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามส่วนอย่างนี้”

พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา เห็นดังนี้ว่า ถ้าผู้ใดจะมาทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นย่อมไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของเรา อนึ่ง ถ้าเราจะไปทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับเขาด้วยเช่นกัน สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ ของเรา สิ่งนั้นก็ย่อมจะไม่เป็นที่รักที่ชอบใจสำหรับผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะทำสิ่งนั้นกับผู้อื่นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้น จากมุสาวาทด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากมุสาวาทด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่ง การงดเว้นจากมุสาวาทด้วยวจีสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามส่วนอย่างนี้

ในพระพุทธวจนะข้างต้น พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรมที่เรียกว่า “ธรรมปริยาย ที่ควรน้อมเข้ามาในตน” (อตฺตูปนํยิโก ธมฺมปริยาโย) หลักธรรมข้อนี้หากจะแปลเอา

ความหมายง่าย ๆ ก็คือ “หลักการคิดถึงผู้อื่นโดยการคิดถึงตนเอง” ทรงสอนให้ผู้ฟังพิจารณาว่าเรื่องสี่เรื่องต่อไปนี้คือการฆ่าหรือทำร้ายผู้อื่น การขโมยหรือฉ้อโกงทรัพย์สินผู้อื่น การล่วงละเมิดคู่ครอง หรือคนอันเป็นที่รักของผู้อื่น และการกล่าวคำเท็จอันส่งผลให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย (สี่เรื่องนี้ก็คือเนื้อหาของ ‘ศีลห้า’ สี่ข้อแรกนั่นเอง) ถ้ามีใครมาทำสิ่งเหล่านี้กับเรา เราจะชอบหรือไม่ ถ้าคำตอบคือเราไม่ชอบ การที่เราทำสิ่งเหล่านี้กับคนอื่นก็ต้องถือว่าไม่ถูกต้อง ไม่ถูกต้องเพราะสิ่งที่เราทำขัดแย้งกับสิ่งที่เราคิด หลักธรรมข้อนี้ของพระพุทธศาสนาคล้ายกับหลักจริยศาสตร์ของ Immanuel Kant และขงจื้อมาก นักปราชญ์สองท่านนี้เห็นว่าจริยธรรมคือความสอดคล้องกันระหว่างสิ่งที่เราคิดกับสิ่งที่เราทำถ้าเหตุผลในความคิดของเราเห็นว่า เมื่อมีใครมาทำสิ่งนี้กับเราแล้ว เราไม่ชอบ ไม่ต้องการ การที่เราทำสิ่งเดียวกันนั้นกับผู้อื่นก็ย่อมจะเป็นสิ่งที่เขาไม่ชอบ ไม่ต้องการด้วยการทำสิ่งนั้นแก่คนอื่นย่อมถือว่าผิดเพราะถ้าคนอื่นมาทำสิ่งเดียวกันกับเรา เราย่อมจะบอกว่าผิดเช่นกัน

จะอย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาก็ต่างจากจาก Kant และขงจื้อตรงที่ก่อนที่จะกล่าวถึงหลักการเอาตนไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นนั้น พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงข้อเท็จจริงทางธรรมชาติอย่างหนึ่งเกี่ยวกับคนเป็นข้อเท็จจริงทางจิตวิทยาที่ว่า คนทุกคนต้องการมีชีวิตอยู่ (ชีวิตุกาโม) ไม่อยากตาย (อมริตูกาโม)ปรารถนาความสุข (สุขกาโม)เกลียดกลัวความทุกข์ (ทุกขปฏิกูล) ข้อเท็จจริงที่ว่านี้เองที่พระพุทธศาสนา มองว่าเป็นเหตุผลที่ทำให้เราไม่สามารถที่จะทำร้ายคนอื่นได้ ข้อเท็จจริงทางธรรมชาติเกี่ยวกับชีวิตที่กล่าวมานี้ นักปรัชญาตะวันตกบางคนเช่น Jeremy Bentham ก็ใช้เป็นรากฐานของหลักจริยศาสตร์ของตนต่างกันแต่นักปรัชญาท่านนี้ใช้ไปคนละทางกับพระพุทธศาสนา ท่าน Bentham ใช้ข้อเท็จจริงนี้เพื่อเสนอหลักจริยศาสตร์ที่ว่า “สิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์คือความสุข” แต่พระพุทธศาสนาใช้ข้อเท็จจริงอันนี้เพื่อเสนอหลักจริยธรรมที่ว่า “เราไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น”



การพิจารณาชีวิตผ่านกรอบมองด้านจิตวิทยาที่กล่าวมานี้แตกต่างจากการพิจารณาผ่านกรอบมองทางปรัชญาที่เราพิจารณามาก่อนหน้านี้ตรงที่พระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตธรรมดาๆ ซึ่งจะเป็นชีวิตใดก็ได้ในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เราจะต้องระแวงระวังเวลาที่ต้องปฏิบัติต่อเขา เพราะในแต่ละชีวิตได้บรรจุข้อเท็จจริงทางจิตวิทยาที่แม้จะแสนง่าย ๆ ว่า “ทุกคนรักสุขเกลียดทุกข์ ต้องการมีชีวิต ไม่อยากตาย” แต่ก็เห็นข้อเท็จจริงที่พระพุทธศาสนาถือว่าสำคัญมาก ความเมตตาที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นก็คือความระแวงระวังด้วยมองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้ที่อยู่ในผู้คนที่เรามีปฏิสัมพันธ์ด้วย ยกตัวอย่างเช่นเวลาที่เรากฎกติกัด เรามักตบมันให้ตายทันทีเพราะโดยสัญชาตญาณหรือเพราะคิดว่ามันไม่มีสิทธิ์มากัดเราการตบยุงนั้น พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นปาณาติบาต ถ้าเราไตร่ตรองให้ดีเราจะเห็นว่าที่เราตบยุงแม้จะโดยเหตุผลที่ค่อนข้างมีน้ำหนักที่ว่า “มันไม่มีสิทธิ์มากัดเรา” แต่ก็มีบางจุดที่สำคัญมากที่เราละเลยไม่ได้พิจารณา เช่นยุงนั้นธรรมชาติสร้างมาเพื่อให้ยังชีพอยู่ได้ด้วยเลือดของมนุษย์หรือสัตว์ การที่มันเกิดมาเป็นเช่นนี้เป็นสิ่งที่สมควรแก่การเห็นใจมันไม่มีทางเลือกเหมือนเรา เรานั้นอย่างไรเสียในแต่ละวันก็ยังพอมีความมั่นใจว่าจะมีอาหารกิน แต่สำหรับยุงถ้าไม่มีใครให้มันดูดเลือดเลยมันก็คงหิวตายการที่มันกัดเราก็เป็นไปตามธรรมชาติพื้นฐานเรื่องความรักชีวิต ไม่อยากตายถ้าพิจารณาไปในทำนองนี้แทนที่เราจะเกลียดยุงเราอาจเห็นใจมันเสียด้วยซ้ำ ดังนั้นการตบยุงให้ตายพระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นปาณาติบาต ถ้าเราเกรงว่ามันอาจเป็นพาหะนำโรคก็เพียงแต่พยายามอยู่ในที่ที่ยุงไม่กัดไม่ได้ถ้ามันกัดก็อาจเพียงไล่มันไปก็เพียงพอ การกระทำอย่างหลังนี้ (การโบกมือหรือผ้าไล่ยุง) พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำที่มาจากความเมตตา จะเห็นว่าเมตตาในที่นี้ก็คือความระแวงระวังที่จะไม่ผลุนผลันทำร้ายใครเพราะพิจารณาเห็นว่าที่เขา (ซึ่งอาจเป็นคนหรือสัตว์ก็ได้) ทำเช่นนั้นล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อรักษาชีวิตตนให้รอดตามสัญชาตญาณซึ่งเราเองก็มีอยู่เช่นกัน

กล่าวโดยสรุป มีเหตุผลอยู่สองส่วนที่เราอาจกล่าวได้ว่าเป็นเหตุผลที่พระพุทธศาสนาใช้เพื่อยืนยันว่าชีวิตของมนุษย์นั้นมีคุณค่าบางอย่าง และคุณค่าที่ว่านี้เองคือคำอธิบายว่าทำไมการฆ่าหรือทำร้ายหรือสร้างความเสียหาย เตือดร้อนแก่คนอื่นพระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นบาป ศีลพื้นฐานของสังคัมพุทธอันได้แก่ศีลห้านี้มีเนื้อหาถึงสี่ข้อที่กล่าวถึงความชั่วร้ายของการทำให้คนอื่นเตือดร้อนเสียหาย ข้อแรกว่าด้วยการทำให้คนอื่นเสียหายในทางชีวิต ส่วนอีกสามข้อทำให้คนอื่นเสียหายในทางทรัพย์สินหรือสิ่งที่เทียบเคียงได้กับทรัพย์สินเช่นบุคคล อันเป็นที่รักของเขาศีลห้านี้เป็นหลักปฏิบัติในขั้นที่สำเร็จรูปมาแล้ว แต่ก่อนหน้าที่จะได้หลักปฏิบัติเหล่านี้มาพระพุทธศาสนาได้ใช้เหตุผลซึ่งก็คือเหตุผลสองส่วนที่กล่าวข้างต้นนั้นแหละพิจารณาไตร่ตรองจนกระทั่งพบว่านี่คือหลักที่สอดคล้องกับกระบวนการใช้เหตุผลที่กล่าวมาแล้วนั้น เหตุผลส่วนแรกที่ผู้วิจัยเรียกว่าเหตุผลทางด้านปรัชญา นั้นอาจใช้ได้กับมนุษย์ในทุกสภาวะคือจะเป็นมนุษย์ในระยะที่ยังเป็นเพียงกลุ่มของเซลล์ในครรภ์มารดาหรือในหลอดทดลองก็ได้ จะเป็นมนุษย์ที่เติบโตใช้ชีวิตอยู่นอกครรภ์ก็ได้ เพราะเหตุผลที่ว่านี้เกี่ยวข้องกับ “ชีวิตในตัวเอง” เราอาจสรุปสาระหลักๆ ของเหตุผลทางด้านปรัชญาได้ดังนี้

(ก) ทุกชีวิตแม้จะเกิดมาต่างกัน แต่ทุกชีวิตก็ล้วนแล้วแต่เป็นผลของกรรมดีบางอย่างในอดีตชาติหมายความว่าในการที่จะได้มาเกิดเป็นมนุษย์นั้น พระพุทธศาสนาถือว่าจะต้องผ่านข้อเรียกร้องในเชิงจริยธรรม (Moral Requirements) จำนวนหนึ่ง ผู้ที่ผ่านข้อเรียกร้องเหล่านี้เท่านั้นที่จะสามารถมาเกิดเป็นคนได้ มีพระพุทธรูปที่ตรัสเอาไว้หลายแห่งในพระไตรปิฎกที่แสดงว่ามีคนเพียงน้อยนิดที่ผ่านข้อเรียกร้องเหล่านี้มาได้ ดังนั้นการได้เกิดเป็นคนพระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นโอกาสที่ดียิ่ง เมื่อพิจารณาจากกรอบความคิดนี้ทุกชีวิตก็มีคุณค่าในความหมายว่ากว่าจะผ่านการทดสอบในทางจริยธรรมเพื่อจะมาเป็นมนุษย์ได้ ทุกชีวิตได้กระทำอะไรมามากคุณค่าของชีวิตในแง่นี้ก็เหมือนคุณค่าของการเป็นนักกีฬาเป็นต้นที่กว่าจะผ่านขั้นตอนต่างๆ มายืนอยู่ ณ จุดที่เป็นอยู่นั้นพวกเขาได้สร้างลงแรงและสะสมอะไรมามากผ่าน

ความเพียรพยายามในแนวทางของแต่ละคนวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เราเข้าใจคุณค่าของชีวิตในความหมายนี้ก็อาจจะทำได้ผ่านจินตนาการในเรื่องที่ทางวรรณคดีเรียกว่า “ความไร้สาระของชีวิต” (Absurdity of Life) ก็ได้ สมมติว่าเราอ่านนิยายเรื่องหนึ่ง ทั้งเรื่องเขียนเล่าว่ามีเด็กยากจนคนหนึ่งต้องต่อสู้อุปสรรคนานาประการกว่าจะฟันฝ่าชีวิตมาได้เขาเกิดในสลัมเพื่อนๆ ล้วนแต่ใช้ชีวิตเป็นขี้ยาบางส่วนอาจอยู่ในคุก แต่เขา ณ วันนี้เรียนจบมหาวิทยาลัย สำนักงานนายความมีชื่อแห่งหนึ่งจองตัวไว้ทำงาน เพราะชื่อเสียงเรื่องความปราดเปรื่องทางด้านกฎหมายของเขา แต่วันที่เขาได้รับปริญญาแล้วเดินทางกลับบ้านเพื่อมาฉลองความสำเร็จกับครอบครัว ระหว่างทางเข้าตรอกในช่วงค่ำ เขาถูกขี้ยาในซอยแทงตายเพื่อปล้นทรัพย์ นี่คือการไร้สาระของชีวิต ทุกคนที่อ่านนิยายที่เขียนเรื่องทำนองนี้จะรู้สึกหดหู่ ที่เราหดหู่เพราะเราคาดหวังว่าคนที่ทำอะไรกับชีวิตในทางดีงามมามากย่อมสมควรได้เสวยผลของความดีนั้น ความรู้สึกที่เรามีต่อเหตุการณ์แบบนี้สะท้อนว่าลึกๆ ข้างในเราทุกคนมีความสามารถที่จะหยั่งเห็นคุณค่าของการทำความดีงาม เราหดหู่ใจกับชะตากรรมของคนอย่างตัวอย่างข้างต้นเพราะเราให้ค่าแก่ชีวิตของเขาแต่ผลที่เกิดกับเขาสวนทางกับค่าที่เราให้

(ข) ทุกชีวิตนั้นเกิดมาพร้อมศักยภาพบางอย่างที่มีค่ามากหากถูกใช้อย่างเหมาะสม ศักยภาพที่ว่าเป็นนี้คือความสามารถที่จะเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ อันได้แก่ความรู้แจ้ง (Enlightenment) มนุษย์นั้นส่วนใหญ่ใช้ชีวิตแบบไม่มีอะไรเป็นพิเศษ ท่านพุทธทาสเรียกการใช้ชีวิตแบบนี้ว่าแบบ “ตามสัญชาตญาณ” การใช้ชีวิตแบบนี้ก็คือการมีชีวิตอยู่เพื่อทำมาหากินเลี้ยงชีวิตให้รอด บางคนที่เก่งกว่าคนอื่นในเรื่องการทำมาหากินก็สามารถสะสมสิ่งที่เรียกว่าความมั่งคั่งในขณะที่คนที่ไม่เก่งก็ได้เพียงเลี้ยงตนให้รอดไป แต่ไม่ว่าจะใช้ชีวิตอย่างไร กิจกรรมที่ทุกคนกระทำก็เหมือนกัน คือ “เลี้ยงชีวิตทางกายภาพให้อยู่รอด” พระพุทธศาสนานั้นถือว่าการเลี้ยงตนเองให้รอดยังไม่ใช่การครองชีพที่ประเสริฐยังมีบางรูปแบบของการใช้ชีวิตที่พระพุทธศาสนาถือว่าอยู่ในระดับที่สูงขึ้นมากกว่าการใช้ชีวิตตามสัญชาตญาณนั้น พระพุทธศาสนาเรียก

การใช้ชีวิตแบบนี้ว่า “การครองชีวิตประเสริฐ” (พรหมจริยา) การครองชีวิตแบบนี้ไม่เน้นการเลี้ยงตนทางกายภาพให้รอด แต่เน้นการเลี้ยงตนอย่างพอเหมาะพอดีไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้เพื่อเข้าใจชีวิตในบั้นปลายของการใช้ชีวิตที่ประเสริฐนั้นพระพุทธศาสนาจินตนาการว่าเราจะบรรลุถึงความรู้แจ้งสูงสุด แต่แม้จะไม่บรรลุถึงจุดสุดท้ายที่ว่านั้น การครองชีวิตที่ประเสริฐก็จะช่วยให้เราเกิดความรู้แจ้งในระดับต่างๆ ความรู้แจ้งนั้นไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดจะมีลักษณะเหมือนกันอย่างหนึ่งคือทำให้เราเข้าใจว่าแม้เราจะเกิดมาโดยถูกบรรจุอยู่ในกายที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอนและต้องดับสลายลงแน่นอนในวันหนึ่งข้างหน้าแต่ก็มีมิติที่งดงามของชีวิตอันหลากหลายที่เมื่อเราได้เข้าถึงแล้ว เราจะรู้สึกขอบคุณใครหรืออะไรก็ตามแต่ที่ส่งให้เราได้มาเกิดเป็นมนุษย์ พระพุทธศาสนาบางนิกาย เช่น นิกายเซนนั้นให้ความสำคัญแก่การสอนคนให้ตระหนักว่าภายในชีวิตของเขามี “สิ่งนี้” บรรจุอยู่ เช่นเรียกสิ่งนี้หลายชื่อแต่ชื่อหนึ่งที่ใช้เรียกกันมากก็คือ “พุทธภาวะ” ซึ่งคณาจารย์ของนิกายเซนคนสำคัญท่านหนึ่งคือท่านเว่ยหล่างได้นิยามว่าเป็น “เมล็ดพันธุ์แห่งความรู้แจ้ง” (The Seed of Enlightenment) (The Sutra of Hui-neng, Chapter 2) นิกายเซนนั้นถือว่าคนทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งความรู้แจ้งอยู่ในตัวเป็นแต่เพียงว่าคนส่วนใหญ่ไม่ตระหนักว่าตนมีสิ่งที่มีค่ามหาศาลนี้อยู่หน้าตาที่ของพระพุทธศาสนา ตามทัศนะของเซนก็คือการช่วยกระตุ้นให้คนตระหนักในสิ่งนี้และรู้จักใช้สิ่งนี้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต เมล็ดพันธุ์แห่งความรู้แจ้งนั้นเมื่อเราค้นพบและกระตุ้นให้เจริญงอกงามจะมีผลเปลี่ยนแปลงชีวิตเราอย่างมหากาล กล่าวโดยสรุปคือผู้ที่เมล็ดพันธุ์แห่งความรู้แจ้งถูกกระตุ้นและงอกงามตามลำดับนั้น จะเห็นว่าชีวิตมีอะไรที่มีค่าที่จะต้องทำมากกว่าการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีวิตเท่านั้น เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากวังมาอยู่ในป่าก็เพราะเมล็ดพันธุ์แห่งความรู้แจ้งของพระองค์ถูกกระตุ้นนั่นเอง คนอย่างมหาตมา คานธี หรือแม่ชีเทเรซาตามมุมมองของพระพุทธศาสนาก็คือผู้ที่เมล็ดพันธุ์แห่งความรู้แจ้งถูกกระตุ้นให้แตกหน่อก่อเกิดและผลิบาน สรุปความคือ การพิจารณาว่ามนุษย์ทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งความรู้แจ้งซึ่งมีค่ามหาศาลนี้ในตัวทำให้เราสรุปได้ว่าทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกมีค่า

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่พระพุทธศาสนาใช้เพื่อแสดงว่าชีวิตมนุษย์มีคุณค่าคือ เหตุผลทางด้านจิตวิทยา เหตุผลประการนี้เนื่องจากเกี่ยวเนื่องกับความรู้สึกนึกคิด ของมนุษย์จึงสามารถใช้ได้กับมนุษย์ในขั้นตอนที่ได้พัฒนามาถึงขั้นที่สามารถรับรู้ ความมีอยู่ของตนเองได้ถ้าเราเข้าใจว่าทารกที่อยู่ในครรภ์และทารกแรกเกิด ที่ยังมีพัฒนาการไม่มากพอที่จะมีความรู้สึกว่ “ฉันเป็นฉัน” เหตุผลที่จะกล่าวต่อไปนี้ ก็อาจใช้ไม่ได้เว้นแต่เราจะตีความว่าความรู้สึกว่าฉันเป็นฉันนั้นน้อยลึกลงมากและสิ่งนี้แหละ ที่อยู่เบื้องหลัง การที่ทารกในครรภ์ที่ยังไม่ปรากฏเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ก็พยายามปรับตัว เพื่อให้อยู่รอด ถ้าเข้าใจเช่นนั้นความรู้สึกว่าฉันเป็นฉันก็มาพร้อมกับการกำเนิดเป็นชีวิต (ท่านพุทธทาสตีความในทำนองนี้ ตัวอสุจิทั้งหลายที่พยายามแหวกว่ายเพื่อแข่งขันกัน เข้าไปผสมกับไข่นั้นก็มีความรู้สึกในความเป็นตัวฉันแล้วตามทัศนะ ของท่านพุทธทาส) ในที่นี้ผู้วิจัยขอตีความอย่างประนีประนอมว่าความรู้สึกในความเป็นฉันนั้นอาจแบ่งเป็น สองขั้นตอนคือขั้นต้นกับขั้นปลาย ขั้นต้นนั้นอยู่ในรูปของสิ่งที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ภวังคจิต” ส่วนขั้นปลายนั้นอยู่ในรูปของสิ่งที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “วิถิจิต” ทารกในครรภ์นั้นสภาพจิตอยู่ในรูปของภวังคจิตอันหมายถึงจิตที่ทำงานอยู่ลึกลง ข้างในโดยไม่เผยตนให้เจ้าตัวรู้ว่า “ขณะนี้ฉันกำลังดำรงอยู่” ความรักตนเองนั้นเป็นคุณสมบัติ พื้นฐานของชีวิตและสิ่งนี้ฝังอยู่ในจิตทารกในครรภ์นั้นก็มีความรักตนเองเท่าๆ กับเรา เพียงแต่ว่าเขายังไม่รู้สึกถึงสิ่งนี้เท่านั้น ความรักตนเองที่ทำงานในรูปของภวังคจิต นี้เองคือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการพยายามรักษาตนให้รอดในทุกวิถีทางของทารกในครรภ์ เมื่อทารกคลอดออกมาแล้ว จิตของเขาก็จะแสดงตนออกเป็นวิถิจิตอันหมายถึงจิตที่รับรู้ว่ ฉันคือฉันและรับรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวฉัน ความรักตนเองที่แสดงออกผ่านทางวิถิจิตนั้น แรกทีเดียวก็อาจไม่ปรากฏชัดเจนต่อเมื่อทารกมีประสบการณ์มากขึ้นเรียนรู้สิ่งต่างๆ มากขึ้นประสบการณ์ทั้งหลายทั้งปวงจะค่อยๆ สอนเขาให้ตระหนักในความรักตนเองมากขึ้น ความรักตนเองนี้ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคุณค่าในแต่ละชีวิตที่เราเมื่อมองไปยังชีวิตเหล่านั้นแล้ว ย่อมสมควรที่จะเตือนตนให้เคารพ กล่าวโดยสรุป พระพุทธศาสนาสอนว่าเรารักตนเองได้

ชีวิตอื่นก็รักตนฉันนั้น เมื่อเทียบตนกับชีวิตอื่นเช่นนี้ เราจะรู้ว่าชีวิตเหล่านั้นย่อมมีค่า การทำร้ายผู้อื่นเป็นบาปตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเพราะการกระทำเช่นนั้นส่วนหนึ่ง เป็นการไม่ยอมรับในคุณค่าตามที่กล่าวข้างต้น เหตุผลทางจิตวิทยาเมื่อใช้ผสมผสาน กับเหตุผลทางด้านปรัชญาก็จะออกมาในรูปว่าเมื่อมองไปที่ชีวิตอื่น พระพุทธศาสนา สอนให้เราเข้าใจว่าชีวิตเหล่านั้นมีค่าด้วยเหตุผลสองอย่าง หนึ่งมีค่าเพราะแฝงศักยภาพ ที่จะพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์สูงสุดของชีวิต สองมีค่าเพราะแฝงความรักตนการทำร้าย ชีวิตอื่นผิดเพราะเป็นการไม่เคารพเหตุผลสองประการหลักๆ นี้

การล่วงละเมิดคุณค่าของชีวิต

คราวนี้ก็มาถึงประเด็นที่สองอันเป็นประเด็นหลักของบทความนี้ที่ว่า สถานการณ์ เช่นใดที่พระพุทธศาสนาถือว่าการแสดงความไม่เคารพในคุณค่าของชีวิตส่วน สถานการณ์เช่นใดไม่ควรถือเช่นนั้น แม้พิจารณาในเบื้องต้นอาจชวนให้เข้าใจว่าเป็น การไม่เคารพก็ตาม เพื่อให้เรื่องนี้ชัดเจนผู้วิจัยขอใช้สถานการณ์สามประการต่อไปนี้ เป็นกรอบในการอภิปรายคือ

- ก. การให้กำเนิดชีวิตด้วยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ
- ข. การทำลายชีวิตโดยอ้างความจำเป็น
- ค. การแทรกแซงตัดแปลงชีวิต

การให้กำเนิดชีวิตด้วยวิธีที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ

การให้กำเนิดชีวิตโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาตินั้นหมายเอาการให้ กำเนิดชีวิตที่ใช้วิทยาศาสตร์ช่วยการโคลนมนุษย์เพื่อให้ได้ทายาทมาเลี้ยงดู เพื่อสืบสกุลนั้นก็จัดอยู่ในกลุ่มนี้ การให้กำเนิดชีวิตด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์นี้ บางอย่างอาจไม่ถูกต้องตั้งคำถามนักเช่นการให้กำเนิดแบบปฏิสนธินอกร่างกาย (IVF) ทั้งนี้ เพราะการให้กำเนิดชีวิตแบบนี้ต่างจากวิธีการตามธรรมชาติไม่มากในแง่ของผลกระทบ

เด็กที่เกิดโดยวิธีการที่ว่านี้ (ที่ชาวบ้านเรียกว่าเด็กหลอดแก้ว) นั้น มีอยู่มากมายทั้งทั้งโลก ในแง่ความสัมพันธ์กับครอบครัว เด็กแบบนี้ไม่ต่างจากเด็กทั่วไปตรงที่มีพ่อแม่ ตามปกติธรรมดาแต่เด็กที่เกิดโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์บางอย่างอาจชวน ให้เกิดคำถามเพราะวิธีการที่ว่านี้ทำให้เด็กนั้นเกิดมาในสภาพครอบครัวที่ไม่ปกติ เช่น เด็กที่เกิดจากการอุ้มครรภ์แทนคนอื่นที่อาจมีปัญหามีหญิงสองคนเกี่ยวข้องกับชีวิตเขา คนหนึ่งคือเจ้าของไข่อีกคนคือคนที่อุ้มท้องสองคนนี้ใครคือมารดาที่แท้ เด็กที่เกิดมา ท่ามกลางสภาพปัญหาเช่นนี้บางคนอาจคิดว่าเป็นเรื่องที่สังคมเราต้องกันดูแล และการดูแล อย่างหนึ่งก็คือการที่สังคมจะไม่ยอมให้ใครให้กำเนิดทารกด้วยวิธีการเช่นนี้ การโคลนมนุษย์นั้นน่าจะถูกลงโทษได้มากที่สุดเพราะแม้จะหักเอาเรื่องความปลอดภัย ในเชิงเทคนิคออกแล้ว (คือสมมติว่าการโคลนเป็นวิธีการที่ผ่านการตรวจสอบอย่างดี แล้วว่าปลอดภัยในระดับที่ไม่ต่างจากการปฏิสนธิออกร่างกายหรือการอุ้มครรภ์แทนกัน) ก็ยังมีเรื่องอื่นที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสภาพชีวิตของทารกที่เกิดมาในท่ามกลาง ครอบครัวที่ผิดปกติไปจากครอบครัวโดยทั่วไปการโคลนในบางกรณีอาจไม่พบปัญหานี้ เพราะเป็นการโคลนทารกให้เกิดมาในครอบครัวที่มีพ่อแม่ตามปกติ แต่บางแบบ เช่น แบบที่คู่สมรสเป็นชายล้วนหญิงล้วนหรือแบบที่ผู้ให้กำเนิดเป็นคนโสดซึ่งอาจเป็นหญิง หรือชายก็ได้ ในการให้กำเนิดทารกภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ เราจะพบว่าทารกนั้นถูก “สร้างขึ้น” ให้มีชีวิตอยู่ภายในเงื่อนไขชีวิตที่แตกต่างจากทารกตามปกติมาก เช่น ในขณะที่ คนอื่นมีพ่อและแม่เขาอาจมีเพียงพ่อหรือแม่ (ในกรณีที่คนที่โคลนเป็นโสด) หรือไม่ก็มี พ่อสองคนหรือแม่สองคน (ในกรณีที่การโคลนนั้นเกิดในครอบครัวที่คู่สมรสเป็นชายหรือ หญิงล้วน) เป็นต้น

เพื่อให้การพิจารณาปัญหาว่าการให้กำเนิดชีวิตที่ไม่เป็นไปตามกระบวนการ ทางธรรมชาติเกี่ยวข้องกับหรือไม่อย่างไรกับการเคารพหรือไม่เคารพในชีวิตของบุคคลอื่น ผู้วิจัยขอแยกประเด็นการพิจารณาออกเป็นสองส่วนคือ (๑) พิจารณาจากเจตนาของ ผู้ที่ให้กำเนิดชีวิต (๒) พิจารณาจากผลอันเกิดแก่ชีวิตนั้น ซึ่งประเด็นหลังนี้จะแบ่งเป็น

สองประการคือ ผลในรูปของ “ตัวชีวิต” กับผลในรูปของ “สภาพแวดล้อม” ที่ชีวิตนั้นจะต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งอย่างลึกซึ้ง (คือเป็นสภาพแวดล้อมที่จะติดตัวเขาไปตลอด)

พระพุทธศาสนานั้นเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญแก่สิ่งที่เรียกว่า “เจตนา” ที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่เจตนาในส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับความเข้าใจของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าความดีความชั่ว หมายความว่าในระบบจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนานั้น “ความดี” และ “ความชั่ว” เป็นคุณสมบัติของการกระทำและคุณสมบัติดังกล่าวนี้เป็นผลรวมของสองสิ่ง คือเจตนาของผู้กระทำและผลของการกระทำนั้น ดูเหมือนว่าในบรรดาองค์ประกอบสองอย่างนี้ พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญแก่เจตนามากกว่าผลของการกระทำดังตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์ (วินย. วิภงค. ๑/๑๕๓) ต่อไปนี้

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีความสงสารได้ปล่อยเนื้อที่ติดบ่วงไปแล้ว มีความรังเกียจว่าเราต้องอาบัติปาราชิกแล้วระมังหนอจึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร”

“ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะช่วยเหลือ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ สำหรับภิกษุผู้มีความประสงค์จะช่วยเหลือไม่ต้องอาบัติ”

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีโถยจิตได้ปล่อยเนื้อที่ติดบ่วงเสียก่อนด้วยคิดว่าพวกเจ้าของจะเห็นแล้วมีความรังเกียจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วระมังหนอจึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร”

“ข้าพระพุทธเจ้ามีโถยจิต พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว”

จากเรื่องข้างต้นนี้เราจะเห็นว่าพระภิกษุสองรูปกระทำการอย่างเดียวกันคือปล่อยเนื้อที่ติดบ่วงที่ชาวบ้านเขาตัดเอาไว้แต่รูปแรกปล่อยเพราะสงสาร ส่วนรูปที่สองปล่อยเพราะมีโถยจิต (โถยจิตหมายถึงความคิดในทางไม่สุจริตโดยศัพท์นั้นคำนี้แปลว่าจิตคิดจะลักหรือขโมย แต่ในกรณีนี้หมายถึงความคิดที่จะทำให้ผู้อื่นเสียหายหรือ

เสียหายเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สิน) เจตนาที่แตกต่างกันนี้ส่งผลให้กรรมที่สองรูปนี้กระทำ แม้จะเหมือนกันแต่ก็ต่างกันคือรูปแรกไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่รูปที่สองต้อง เราจะได้พบเรื่องราวทำนองเดียวกันนี้ได้ทั่วไปในพระไตรปิฎก เป็นเรื่องราวที่คนบางคน กระทำการที่เสมือนจะเป็นบาปแต่ก็ไม่เป็นเพราะขาดเจตนา เช่น กรณีที่พระอรหันต์ ตาบอดรูปหนึ่งเดินจงกรมโดยไม่ทราบว่ามีแมลงเม่าเป็นจำนวนมากอยู่ในบริเวณนั้นทำให้ แมลงเม่าตายเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่าการที่แมลงเม่าตาย เป็นจำนวนมากเพราะถูกพระอรหันต์รูปนั้นเหยียบไม่จัดว่าเป็นบาป ทั้งนี้เพราะ พระอรหันต์รูปนั้น (และรูปอื่นๆด้วย) ย่อมไม่มีเจตนาที่จะทำให้สัตว์ตาย (การเป็นพระอรหันต์นั้นพุทธศาสนาสอนว่าจะทำลายเจตนาตัวนี้ไปเสร็จสรรพในตัว พระอรหันต์จึงเป็นบุคคลที่ไม่มีทางที่จะจงใจฆ่าสัตว์ได้)

จะอย่างไรก็ตาม ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งในพระไตรปิฎกก็แสดงว่า แม้ว่าพุทธศาสนา จะให้ความสำคัญแก่ “สิ่งที่เกิดขึ้นในใจของผู้กระทำ” แต่เราก็ไม่ได้แปลว่าพุทธศาสนาจะ ไม่สนใจ “ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ” ยกตัวอย่างเช่น ในวินัยของพระนั้นมีข้อห้าม ร้ายแรงเรื่องการลักทรัพย์ของผู้อื่น ปรากฏว่าบางครั้งพระบางรูปตั้งใจว่าจะขโมยของผู้อื่น เช่น บาตรของพระภิกษุด้วยกัน แต่เวลาที่ขโมยกลับหยิบเอาบาตรของตนมา ท่านไม่ปรับ อาบัติปาราชิก เพราะเหตุผลว่าบาตรที่ลักมานั้นไม่ใช่ของผู้อื่น การขโมยนั้นมีนัยแฝงว่า ทรัพย์ที่ขโมยมาจะต้องเป็นของผู้อื่น การขโมยของตนเองเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ (วินย. วิภค. ๑/๑๓๐)

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเห็นทรัพย์ในเวลากลางวัน แล้วได้ทำเครื่องหมาย ไว้ด้วยหมายใจว่าจะลักในเวลากลางคืน เธอเข้าใจว่าเป็นทรัพย์นั้นแต่กลับลักทรัพย์ของ ตนมา เธอสงสัยว่า “เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ” จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ”

จากเรื่องข้างต้นนี้เราจะเห็นว่า หากพิจารณาที่ประเด็นเรื่องเจตนาการกระทำของ

พระภิกษุรูปนี้ต้องถือว่าเป็นความชั่วเพราะจงใจที่จะขโมยสมบัติของผู้อื่นแต่พระวินัยของพระพุทธศาสนานั้น ให้ความสำคัญแก่ผลของการกระทำด้วยหากพิจารณาที่ผลของการกระทำเราจะพบว่าในท้ายที่สุดแล้วไม่มีใครได้รับความเสียหายจากการกระทำนี้ เพราะของที่ลักมานั้นเป็นของผู้ลักเสียเองการที่ผลนั้นปรากฏออกมาเช่นนั้น จึงทำให้พระภิกษุรูปนั้นต้องรับผิดชอบแค่เพียงต้องอาบัติทุกกฏไม่ต้องอาบัติปาราชิก ซึ่งการที่ต้องอาบัติเบาที่สุดเช่นนั้น แปลความได้ว่าพระพุทธศาสนายอมรับว่าการที่ผลของการกระทำนั้นๆ ไม่กระทบต่อคนอื่นในเชิงเสียหายมีความหมายสำคัญจึงวินิจฉัยโทษเอาไว้ เบามากแต่การต้องอาบัติแม้จะเบาก็แปลความว่าพระรูปนั้นทำผิด ด้วยมีเจตนาที่ชั่วร้าย เจตนาหนึ่งที่เป็นเหตุผลอธิบายว่าทำไมจึงต้องอาบัติทุกกฏ

จากสองสถานการณ์ที่ประมวลมาข้างต้นเราจะเห็นภาพว่าระหว่าง “เจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำ” กับ “ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ” พุทธศาสนาดูจะให้น้ำหนัก “เกือบจะเท่าๆ กัน” ความเท่าเทียมกันระหว่างปัจจัย สองตัวนี้จะพิจารณาจากกรณีเดียวไม่ได้ ต้องพิจารณาจากหลายๆ กรณีที่อาจ เป็นไปได้แล้วซึ่งน้ำหนักทั้งหมด ดังนี้

เจตนา	ผลที่เกิด	การวินิจฉัย
๑. ไม่มีไถยจิต ปล่อยเนื้อที่ติดบ่วง (๐)	เจ้าของบ่วงเสียหาย (๑)	ไม่ต้องอาบัติอะไรเลย(๑)
๒. มีไถยจิตปล่อยเนื้อ ที่ติดบ่วงเพื่อให้ เจ้าของเสียหาย (๑)	เจ้าของบ่วงเสียหาย (๑)	ต้องอาบัติปาราชิก (๒)
๓. ไม่มีไถยจิตถือเอา ทรัพย์ไปโดยวิสาละ (๐)	เจ้าของไม่เสียหายเพราะ ทรัพย์นั้นที่แท้ เป็นของตน (๐)	ไม่ต้องอาบัติ อะไรเลย (๐)
๔. มีไถยจิตถือเอา ทรัพย์นั้นไป (๑)	เจ้าของไม่เสียหายเพราะ ทรัพย์นั้นที่แท้ เป็นของตน (๐)	ต้องอาบัติทุกกฏ (๑)

จากตารางข้างต้น เราสมมติค่าของเจตนาและผลของการกระทำออกเป็น ๐ และ ๑ โดยกำหนดตามค่าทางจริยศาสตร์ (ผิด/ถูก) และความเสียหายที่อาจจะเกิดแก่ผู้อื่น (เสียหาย/ไม่เสียหาย) เจตนาดีมีค่าเป็น ๐ เจตนาร้ายมีค่าเป็น ๑ ผลเป็นความเสียหายแก่ผู้อื่นมีค่าเป็น ๑ และที่ไม่เป็นความเสียหายแก่ผู้อื่นมีค่าเป็น ๐ เมื่อรวมค่าใน ๔ กรณีที่อาจเป็นไปได้เข้าด้วยกันผลจะเป็นดังนี้ คือ

ก. ค่ารวมเท่ากับ ๒ แปลว่ามีความผิดเต็มที่

ข. ค่ารวมเท่ากับ ๐ แปลว่าไม่ผิดโดยสิ้นเชิง

ค. ค่ารวมเท่ากับ ๑ โดยทฤษฎีน่าจะแปลว่ามีความผิดบ้างแต่เราจะเห็นว่า พุทธจริยศาสตร์ไม่ได้วินิจฉัยเช่นนั้น ในกรณีแรกนั้นตามทฤษฎีน่าจะวินิจฉัยว่าต้องอาบัติทุกกฏแต่ท่านกลับวินิจฉัยว่าไม่ผิดเลย ปัญหาที่ว่าทำไมการกระทำที่ไม่ได้เกิดจากเจตนาร้ายทว่าทำให้คนอื่นเสียหายท่านจึงไม่รับอาบัติ คำตอบก็คือเพราะในกรณีเช่นนี้ พระพุทธศาสนาถือเอาเจตนาเป็นหลัก แต่จะว่าพระพุทธศาสนาพิจารณาเฉพาะเจตนาที่ไม่ได้ เพราะในกรณีที่สี่นั้น การกระทำนั้นเกิดจากเจตนาร้ายทว่าไม่ส่งผลเสียหายแก่ใคร การที่การกระทำนั้นไม่ได้ส่งผลเสียหายแก่ใครมีผลทำให้ความเข้มข้นของการกระทำลดลงจากผิดมากมาเป็นผิดน้อย

ผู้วิจัยคิดว่าจากตัวอย่างข้างต้นนั้น เราสามารถกำหนดเป็นหลักการเกี่ยวกับเจตนาและผลของการกระทำตามทัศนะของพุทธศาสนาได้ดังนี้

ก. หากการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาดี เจตนาที่ดีนั้นจะเป็นเพียง “เกณฑ์เดียว” สำหรับวินิจฉัยการกระทำ ตามหลักการนี้เป็นไปไม่ได้ที่การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี จะได้รับการวินิจฉัยว่าผิดแม้ว่าอาจเป็นไปได้ที่ในบางสถานการณ์ผลของการกระทำอันเกิดจากเจตนาดีนั้นจะทำให้คนอื่นเดือดร้อนเสียหายก็ตาม

ข. หากการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาที่ไม่ดี เจตนาจะไม่เป็นเพียงเกณฑ์เดียว สำหรับวินิจฉัยการกระทำผลของการกระทำจะเข้ามามีส่วนในฐานะ “เกณฑ์ร่วม” ตามหลักการนี้หากว่าการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาร้ายให้วินิจฉัยไว้ได้ก่อนเลยว่าต้อง